

SUSANNA KARLSSON

*Språkpolitik vid svenska
universitet och högskolor*

**SPRÅKPOLITIK VID SVENSKA UNIVERSITET
OCH HÖGSKOLOR**

Susanna Karlsson

Utgiven av Språkrådet

SPRÅKPOLITIK VID SVENSKA UNIVERSITET OCH HÖGSKOLOR

Susanna Karlsson

Rapporter från Språkrådet 8

**Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen,
Box 20057, 104 60 Stockholm**

© Språkrådet 2017

ISBN 978-91-86959-38-8

Permanent webblänk: [urn:nbn:se:sprakochfolkminnen:diva-9](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:se:sprakochfolkminnen:diva-9)

Grafisk formgivning: Mikael Nyberg

Innehåll

Förord	6
Läsanvisning	7
1 Den högre utbildningen och språkpolitiken	8
1.1 Förutsättningar för språkpolitik i högre utbildning	8
1.2 Internationalisering av forskning och högre utbildning	9
1.3 Om den här undersökningen	10
2 Lärosäten med språkvalsdokument	12
2.1 Vilka lärosäten har språkvalsdokument?	12
2.2 Jämförelse med tidigare undersökningar	15
2.3 Sammanfattning	16
3 Språkvalsdokumentens karaktär	17
3.1 Teman i språkpolitiken	17
3.2 Sammanfattning	18
4 Förhållande till andra texter	20
4.1 Relation till gällande lag	20
4.2 Relation till andra interna dokument	22
4.3 Sammanfattning	22
5 Vad menas med ”språk”?	23
5.1 Svenska och engelska	23
5.2 Nordiska språk	24
5.3 Andra språk	24
5.4 Parallellspråkighet, flerspråkighet och språklig mångfald	25
5.5 Sammanfattning	26
6 Språkval i utbildning	27
6.1 Utbildningens olika nivåer	27
6.2 Språkval i avhandlingar	27
6.3 Sammanfattning	28
7 Forskningsspråket och forskarnas språk	30
7.1 Ämnenas behov	30
7.2 Samverkan och popularisering	32
7.3 Sammanfattning	32
8 Administrationens språk	33
8.1 Vad är administration i högre utbildning?	33
8.2 Mötesspråk	34
8.3 Språk i mötesdokumentation	36
8.4 Språk och examination	36
8.5 Sammanfattning	37
9 Intern språkutbildning och språk som merit	38
9.1 Höga krav på svenskkunskaper	38
9.2 Språkkunskaper meriterar	40
9.3 Sammanfattning	40
10 Avslutning	41
10.1 Det inhemska och det internationella	41
10.2 Engelskan tas för given	42
10.3 Motstridiga uppdrag	42
10.4 Mycket återstår att undersöka	43
Litteratur	44
Bilaga 1	46

Förord

Till Språkrådets uppgifter hör att följa tillämpningen av språklagen (SFS 2009:600). Språklagen anger som bekant att svenska språket ska vara huvudspråk i Sverige, och universitets- och högskolesektorn är ett av de områden där denna princip kanske tydligast kommer i konflikt med strävan efter internationell framgång och samverkan över nationsgränserna. De flesta universitet och högskolor i Sverige har anställda, inom olika kategorier, som inte har svenska som modersmål. Samtidigt är svenska det språk som används för administration och socialt umgänge: av hävd, för att det är praktiskt och för att lagen anger att så skall vara. Den här språkmötessituationen gör att högskolor och universitet behöver reflektera över sin språkanvändning, och över vilka principer för språkval som ska råda i olika situationer. Reflekterandet tar sig olika uttryck, men många högskolor och universitet har språkpolicydokument, eller språkvalsdokument som de kallas här i rapporten, för att reglera frågan om språkval och andra sammanhängande frågor.

I den rapport som presenteras här gör Susanna Karlsson, medarbetare vid Språkrådet, en systematisk genomgång av centralt antagna språkvalsdokument vid svenska högskolor och universitet. Utifrån en tematisk analys av texterna kartlägger hon hur internationella och inhemska hänsyn möts i diskussioner om språk för forskning, undervisning och administration. Resultaten innehåller flera utgångspunkter för fortsatt diskussion. En sådan diskussionspunkt är frågan om skillnaden mellan olika lärosäten. Är det ett problem eller en tillgång att olika lärosäten i samma land reglerar språkvalssituationerna olika? Finns det vägar till kunskaps-

utbyte så att lärosätena kan utbyta erfarenheter av varandra i detta avseende?

En annan utgångspunkt för fortsatt diskussion är den kontextbundna variation som finns på de flesta lärosäten. Olika språkvalsprinciper gäller för administration, undervisning och forskning. Så måste det kanske vara, men vilka problem medför det för de ganska många anställda som delar sin tid mellan alla dessa aktiviteter? Och hur hanteras språkvalen i de sociala situationer som alla aktiviteterna inryms i?

Till sist gäller frågan, som så ofta när det gäller frågor om internationalisering och språkval, engelskans särställning. Är internationalisering verkligen synonymt med övergång till engelska? Måste det vara så? Innebär det verkligen bara fördelar att ett enda språk erbjuds som alternativ när svenska inte fungerar? Eller är tiden mogen för en flerspråkig internationalisering vid svenska universitet och högskolor? Och i förlängningen kanske i samhället i stort.

Universitets- och högskolesektorn är en spegel av det omgivande samhället, och en viktig motor för samhällsutvecklingen. Det är därför värdefullt att studera hur samhällsrelevanta frågor om språkval hanteras inom dessa institutioner. Den här rapporten spänner över både en vetenskapligt tillförlitlig lägesbeskrivning och en politiskt relevant diskussion. Det är just den spännvidden som ska rymmas i Språkrådets verksamhet. Läs rapporten! Och ta den med in i diskussionerna om språklagen och språkvalen.

*Stockholm i juni 2017
Catharina Nyström Höög
forskningsledare vid Språkrådet*

Den här rapporten ingår i Språkrådets arbete med att följa språklagens (SFS 2009:600) tillämpning och är en uppföljning av tidigare undersökningar som Språkrådet har gjort av språkval i högre utbildning. Den vänder sig särskilt till den som arbetar med internationalisering av den högre utbildningen, men också till den som i sitt arbete kommer i kontakt med språkstrategiska frågor, såväl på strukturell som på individuell nivå, vid svenska universitet och högskolor.

Avsikten med rapporten är att ge en bild av hur språkpolitik formuleras vid svenska lärosäten vid utgången av 2016. Däremot kommer den här rapporten inte åt hur språk väljs i praktiken. För det krävs ytterligare undersökningar. Litteraturlistan kan emellertid fungera som inledande lästips för den som vill sätta sig in i fältet språkpolitik och språkplanering.

Rapporten består av tio korta kapitel. En introduktion till språkpolitik i högre utbildning och till s.k. policyimplementering återfinns i kapitel 1. Kapitel 2 utgör en översikt över vilka lärosäten

som vid utgången av 2016 har något dokument som styr språkval, eller som håller på att ta fram ett sådant. Texternas karaktär, syfte och tematik behandlas i kapitel 3. Därefter undersöks i kapitel 4 vilka andra dokument som språkvalsdokumentet förhåller sig till, med särskilt fokus på språklagen. I kapitel 5 diskuteras vad som egentligen menas med ”språk” i de studerade dokumenten. Kapitel 6, 7 och 8 är organiserade efter högskolans verksamhetsgrenar: utbildning, forskning och administration. Vad dokumenten säger om språks meritvärde och möjligheten till språkfortbildning behandlas i kapitel 9. I kapitel 10 sammanfattas rapportens viktigaste resultat tillsammans med förslag om hur man kan gå vidare för att studera universitetens och högskolornas språkvalspraktiker utanför språkvalsdokumentet.

Varje kapitel avslutas med en kort sammanfattning som återger kapitlets viktigaste resultat. Den som vill läsa rapporten översiktligt och skaffa sig en snabb överblick kan göra det genom att läsa sammanfattningarna och kapitel 10.

Den högre utbildningen och språkpolitiken

Den här delen av rapporten ger en bakgrund till språkpolitik vid svenska universitet och högskolor. Här diskuteras vilka lagar och förordningar som styr hur den högre utbildningen kan och ska kommunicera och vad förarbetena till språklagen säger om de särskilda utmaningar som finns.

1.1 Förutsättningar för språkpolitik i högre utbildning

Språkpolitik vid svenska universitet och högskolor är en komplicerad fråga. Dels är det frågan om organisationer där myndighetsutövning ingår i den dagliga verksamheten, antingen genom att organisationen i fråga är en statlig myndighet, eller genom att myndighetsutövning genomförs i form av examination. I de fallen styrs verksamheterna av den svenska statliga språkpolitik som är formulerad för att värna det svenska språket och för att göra staten tillgänglig för svenska medborgare. Dels är universitetet och högskolorna ålagda att delta i internationalisering av forskningen och den högre utbildningen, vilket kräver att stora delar av verksamheten genomförs och tillgängliggörs på något annat språk än svenska – i praktiken har det blivit engelska. I den här rapporten undersöks hur den här dubbla styrningen kommer fram i universitetets och högskolors språkpolitik, så som den

formuleras i språkvalsdokument¹ vid lärosätena.

Svenska universitet och högskolor är stora arbetsgivare som har uppdrag av staten att erbjuda utbildning och bedriva forskning (SFS 1992:1434). Dessutom är de arbetsplatser för såväl undervisande och forskande som administrativ personal. De flesta av Sveriges universitet och högskolor är statliga myndigheter. Några lärosäten är s.k. enskilda utbildningsanordnare, som är stiftelser, aktiebolag eller ideella föreningar. Av de 47 universitet, högskolor och övriga enskilda utbildningsanordnare som varit föremål för den här undersökningen är 31 statliga myndigheter. I slutet av rapporten finns en översikt över lärosätenas organisationsformer och examensrättigheter (se Bilaga 1).

Bland de lagar som utgör statlig språkplanering

1. I den här rapporten används *språkvalsdokument* för att hänvisa till de studerade dokumenten. Skälet till att denna beteckning har valts och inte t.ex. *språkpolicy* eller *språkliga riktlinjer* är att universitetet och högskolorna använder en rad olika namn på den här typen av dokument. *Språkvalsdokument* har valts eftersom dokumentens funktion att guida medarbetarna i valet av verksamhetsspråk varit vägledande för undersökningens materialurval, snarare än huruvida dokumenten har status av just policy eller riktlinje.

och styr myndigheters² språkval märks framför allt språklagen (SFS 2009:600) och förvaltningslagen (SFS 1986:223). De paragrafer i språklagen som särskilt gäller för offentlig verksamhet är 10–12 §§:

10 § Språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska.

I annan lag finns särskilda bestämmelser om rätt att använda nationella minoritetsspråk och annat nordiskt språk.

När det gäller skyldigheten för domstolar och förvaltningsmyndigheter att anlita tolk och att översätta handlingar finns det särskilda bestämmelser.

11 § Språket i offentlig verksamhet ska vara vardat, enkelt och begripligt.

12 § Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas. (SFS 2009:600)

Tillsammans reglerar de tre paragraferna att det offentliga har ett särskilt ansvar för det svenska språket i myndighetsutövning, i all kommunikation och i utvecklingen och upprätthållandet av de fackspråk som hör till specifika verksamheter. Precis som för andra myndigheter är alltså svenska det officiella språket för svenska universitet och högskolor. Men precis som andra myndigheter som kommunicerar med individer och grupper som inte behärskar svenska språket, behöver universitet och högskolor kunna kommunicera på fler språk än svenska. Eftersom språklagen är en ramlag innebär det att den är subsidiär: andra lagar och förordningar har alltså företräde framför språklagen. För svenska lärosätens vidkommande är sådana bestämmelser t.ex. högskolelagen (SFS 1992:1434), högskoleförordningen (SFS 1993:100) och diskrimineringslagen (SFS 2008:567).³

Förarbetena till språklagen öppnar för att den högre utbildningen är en annan typ av verksamhet än den som bedrivs på de flesta andra myndigheter, och att det därför inte är självklart att språklagen ska gälla fullt ut i alla högskolans verksamhetsområden. I förarbetena framhåller flera av remissinstanserna att högskolornas internationaliseringsuppdrag inte är helt förenligt med språklagens 10 §. Det som i förarbetena föreslås

undantas från lagen är undervisning och forskning, där språkval ska tillåtas avgöras av andra principer, t.ex. vilka studentgrupper en kurs vänder sig till eller ämnenas publiceringstraditioner (Prop. 2008/09:153 s. 29–30).

1.2 Internationalisering av forskning och högre utbildning

De flesta svenska lärosäten ingår i internationaliseringsinsatser som syftar till att skapa utbytesmöjligheter för studenter, forskare och lärare. Forskningen ska också vara internationaliserad på så vis att den sprids internationellt, ingår i ett internationellt vetenskapligt samtal och står sig i internationell konkurrens (Universitetskanslerämbetet 2015). Redan på 1960- och 1970-talet strävade man efter internationalisering i syfte att främja den svenska industrins konkurrenskraft. Solidaritet med utvecklingsländer var också en drivande faktor: 1972 tillsatte dåvarande Universitetskanslerämbetet en utredning av internationalisering av den högre utbildningen. Global öppenhet, förståelse och respekt för andras kulturer var några av ledorden i utredningen och särskilda

**Precis som
för andra
myndigheter är
alltså det officiella
språket svenska.**

2. Även de lärosäten som är myndigheter skiljer sig från andra myndigheter på flera sätt. Universitetens och högskolornas organisation har länge präglats av det så kallade kollegiala styret, det vill säga att beslut fattas gemensamt av kollegiet i institutionsstyrelser och fakultetsnämnder (Ahlbäck Öberg 2010). Även om autonomireformen (Prop. 2009/10:149 2009) har öppnat för andra styrelsesätt är förtroendeuppdrag av olika slag ännu en del av vardagen för lärare och forskare vid svenska universitet och högskolor.

3. Universitetskanslerämbetet listar lagar och förordningar som styr högskolan här: <<http://www.uka.se/studenttratt--tillsyn/lagar-och-regler-som-styr-hogskolan.html>>

medel kom att avsättas för utbyte mellan svenska och utländska lärosäten. Från mitten av 1980-talet avkrävdes högskolorna en plan för internationalisering (Prop. 2004/05:162 s. 33–35).

Ett särskilt framträdande steg i internationaliseringen av högskolorna är Bolognaprocessen, som inleddes 1999 (Prop. 2004/05:162 s. 36–40) och fick påverkan på svenska lärosäten genom en

ändring i högskoleförordningen 2007, då den svenska examensordningen anpassades till europeisk standard. Ett av målen i Bolognaprocessen är att till år 2020 ska 20 procent av alla som tar examen ha praktiserat utomlands eller studerat vid ett utländskt universitet; det är alltså

frågan om en stor mängd människor som sätts i rörelse. Dessutom har lärosätena ett uppdrag att arbeta med breddad rekrytering (Prop. 2001/02:15).

Internationaliseringen av den högre utbildningen leder ofrånkomligen till en påverkan på sammansättningen av såväl studentgruppen som de anställda, men också på undervisningsutbudet och forskningen (Liddicoat 2016). I den internationaliserade miljö som sådana här samarbeten leder till krävs att det finns en beredskap för att erbjuda språkundervisning och språkstöd till den som behöver lära sig svenska eller andra språk för att kunna delta i studier, undervisning och andra uppdrag inom högskolan. Men också att det finns centralt formulerade rutiner för hur språkval i olika delar av verksamheten ska hanteras. I sin rapport *En högskola i världen* från 2008 uppmanade dåvarande Högskoleverket (numera

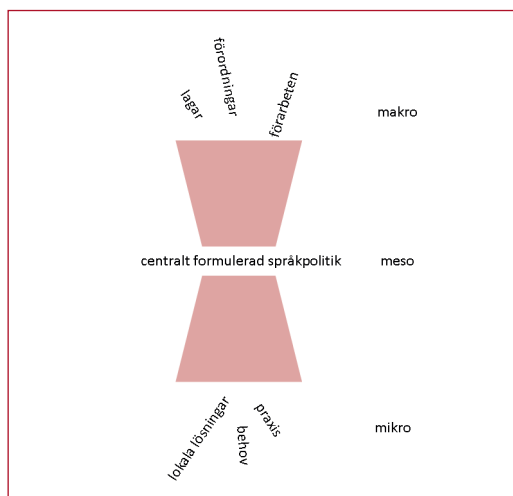
Universitetskanslerämbetet) svenska universitet och högskolor att med anledning av internationaliseringsuppdraget formulera en egen språkpolitik. Vid den tiden hade endast Göteborgs universitet en fastställd språkpolitik, men flera lärosäten meddelade att man var nära att anta en sådan, eller att man hade påbörjat ett sådant arbete. I rapporten föreslår dåvarande Högskoleverket en rad områden som skulle kunna omfattas av en lokal språkpolitik, men det finns, till skillnad från i exempelvis Norge, ingen instruktion för vad som bör omfattas av universitetens och högskolornas språkpolitik.

1.3 Om den här undersökningen

Språkrådet har regeringens uppdrag att följa tillämpningen av språklagen (SFS 2007:1181 ; SFS 2009:600). Som en del i det uppföljningsuppdraget gjordes en första undersökning av svenska lärosätens språkpolitiska dokument och dessas förhållande till språklagen 2010 av Linus Salö för Språkrådets räkning. Då undersöktes dels vilka språk som används i avhandlingar i Sverige, dels förekomsten av dokument som styr språkval vid svenska lärosäten. I föreliggande rapport görs en uppföljning av den del av Salös undersökning som behandlar förekomst av språkvalsdokument. Dessutom görs en tematisk analys av vad dokumenten behandlar.

Avsikten är att undersöka hur språk hanteras inom lärosätenas utbildnings- och forskningsuppdrag, genom att studera hur statens språkpolitik implementeras när lokal språkpolitik fastställs i språkvalsdokument. Lärosätena fungerar på så sätt som språkpolitiska aktörer på en mikronivå i förhållande till den nationellt antagna språkpolitiken, på makronivå. Men dokumenten speglar också en strävan att på en mesonivå jämka samman en nationell språkpolitik med lokala praktiker (Baldauf 2006; Liddicoat 2016; Liddicoat & Baldauf 2008; Matland 1995). Det som undersöks är med andra ord de ideologier kring språkval som kommer till uttryck i språkvalsdokument; språkvalsdokumentet är alltså officiellt antagna representationer av lokal språkideologi (Hult & Källkvist 2016 s. 60; Spolsky 2004 s. 222). Dokumentet är alla framtagna på rektors uppdrag, och

Figur 1. Såväl lagar och regleringar på makronivå som lokal praxis på mikronivå kommer att påverka utformningen av språkpolitiken vid ett lärosäte.

antagna av rektor. De kan därmed ses som uttryck för rektorernas arbete med att styra verksamhetens inriktning på en nivå mellan staten och den lokala praktiken.

För undersökningen har de språkvalsdokument som står att finna på svenska lärosäten i dag samlats in och analyserats tematiskt. Urvalet omfattar dokument som gäller för hela lärosäten, och som är centralt antagna. Dessutom har ett antal semistrukturerade intervjuer genomförts med personer som, vid ett urval av lärosäten, haft någon form av nyckelposition i arbetet med att ta fram sådana dokument. Intervjuerna har använts för att bidra till fördjupad förståelse av dokumentens tillkomstprocess, uppdragets status, samt för att förtydliga enskilda detaljer i dokumenten. Dessutom har en doktorandfacklig representant intervjuats, eftersom SDF, SULF:s doktorandförening, särskilt arbetar med utländska doktoranders rätt till språkutbildning och information under utbildningen.⁴

Insamlingen av dokumenten har i första hand gjorts genom sökningar på lärosätenas webbplatser. I de fall där inget dokument har stått att finna på den publika webbplatsen, ombads lärosätenas registrator att hjälpa till att söka efter dokument som rör språkval. Administrativ personal på fle-

ra lärosäten har varit mycket behjälplig med sökningar i arkiv och intranät som är oåtkomliga för utomstående.

Den som intresserar sig för språkval i svensk forskningspraktik eller för avhandlingsspråk vid svenska lärosäten hänvisas till Linus Salös avhandling *Languages and linguistic exchanges in Swedish academia* (Salö 2016) samt till *Hvor parallelt. Om parallellspråkighet på Nordens universitet* (Gregeresen 2014), en sammanställning över nordiska lärosätens språkpolitiska arbete, där svenskan beskrivs i ett eget kapitel (Salö & Josephson 2014). Språkval i den internationaliserade högre utbildningen diskuteras av Hedda Söderlundh i hennes avhandling *Internationella universitet – lokala språkval* (2010). Den process som arbetet med att utveckla ett språkvalsdokument utgör har studerats av Marie Källkvist och Francis M. Hult (2016).

---

4. Följande personer ska ha ett stort tack för att de delat med sig av sin tid, sin kunskap och sina insikter: Gunilla Byrman (Linnéuniversitetet), Kjell Jonsson (Umeå universitet), Rhonwen Bowen (Göteborgs universitet), Lars-Olof Delsing (Lunds universitet), samt Megan Case (SULF:s doktorandförening).

Lärosäten med språkvalsdokument

I det här kapitlet undersöks vilka universitet och högskolor som har ett språkvalsdokument. Resultatet av insamlingen jämförs med tidigare undersökningar.

2.1 Vilka lärosäten har språkvalsdokument?

I Sverige finns det 47 universitet, högskolor och enskilda utbildningsanordnare med tillstånd att utfärda examen på universitets- eller högskolenivå (Universitetskanslerämbetet 2016, jämför Bilaga 1). Av dessa har 21 lärosäten år 2016 någon form av dokument som reglerar språkval i olika delar av verksamheten. Det är tretton fler än vid Språkrådets senaste kartläggning 2010, då endast nio lärosäten hade den här typen av dokument.

De lärosäten som har språkdokument är:

- Chalmers tekniska högskola (*Språkpolicy för Chalmers*, gäller sedan 2013-11-04)
- Gymnastik- och idrottshögskolan (*Språkpolicy vid Gymnastik- och idrottshögskolan*, gäller sedan 2015-05-04)
- Göteborgs universitet (*Språkpolicy*, gäller sedan 2015-06-22. Det är den andra versionen; den första antogs 2006-06-08)
- Handelshögskolan i Stockholm (*Policy regarding English as a working language at the Stockholm School of Economics, SSE*, gäller sedan 2007)
- Högskolan i Borås (*Riktlinjer för språktillämnning vid Högskolan i Borås*, gäller sedan 2009-03-10)
- Högskolan Dalarna (*Språkpolicy*, gäller sedan 2013-09-23)
- Högskolan i Halmstad (*Riktlinjer för användning av svenska och engelska språket i Högskolans kommunikation*, gäller sedan 2015-05-07)
- Högskolan Väst (*Riktlinjer för språkantering vid Högskolan Väst*, gäller sedan 2009-11-23)
- Karlstads universitet (*Språkpolicy vid Karlstads universitet*, gäller sedan 2013-10-24)
- Konstfack (*Konstfacks språkpolicy*, gäller sedan 2016-02-01)
- Kungliga konsthögskolan (*Kungliga konsthög-*

skolans språkpolicy, gäller sedan 2007-06-11)

- Kungliga tekniska högskolan (*Språkpolicy för KTH 2010*, gäller sedan vt 2010)
- Linköpings universitet (*Riktlinjer för språkanvändningen inom universitetet*, gäller sedan 2010-04-21; *Förslag på språkliga riktlinjer inom utbildning och forskning*, gäller sedan 2011-01-28)
- Linnéuniversitetet (*Språkpolicy*, gäller sedan 2014-11-17)
- Lunds universitet (*Lunds universitets språkpolicy*, gäller sedan 2014-06-19)
- Malmö högskola (*Språkpolicy för Malmö högskola*, gäller sedan 2010-11-10)
- Mittuniversitetet (*Språkpolicy*, gäller sedan 2012-10-30)
- Stockholms universitet (*Språkpolicy vid Stockholms universitet*, gäller sedan 2011-09-29)
- Sveriges lantbruksuniversitet (*Språkpolicy för SLU*, gäller sedan 2010-09-27)
- Södertörns högskola (*Språkpolitik för Södertörns högskola*, gäller sedan 2009-05-11; *Språkpolicy för Södertörns högskolas officiella dokument*, gäller sedan 2011-05-19)
- Umeå universitet (*Språkpolicy för Umeå universitet*, 2012-12-18)

Dessutom har följande fem högskolor uppgivit att de i skrivande stund arbetar med att utveckla en språkpolitik, men att den ännu inte är antagen, eller att de har antagna språkdokument som har karaktär av förarbeten inför ett arbete med att ta fram en språkpolitik:

- Försvarshögskolan
- Högskolan i Skövde
- Kungliga musikhögskolan
- Stockholms konstnärliga högskola (omfattar Dans- och cirkushögskolan, Operahögskolan och Stockholms dramatiska högskola)
- Uppsala universitet

Några högskolor har antagit dokument som omfattar enstaka språkvalsfrågor. Blekinge tekniska högskola har inget språkvalsdokument som gäller för hela högskolan, utan den sortens frågor hanteras av institutioner och avdelningar. De har dock

en kommunikationspolicy som hänvisar till språklagen, och de har anvisningar för språkval vid disputation. På samma sätt har Högskolan i Skövde ett dokument, *Riktlinjer för översättning i administrativa sammanhang*, som berör frågan om när det ska finnas engelska översättningar av svenska original, men som inte sträcker sig utanför den frågan. Dokumentet säger uttryckligen att det ska ses som ett förarbete till en mer omfattande språkpolitik. Örebro universitet har sedan 2015 en *International policy* som även den berör enstaka aspekter av språkval i högre utbildning och forskning. Även Jönköping Universitys *Kommunikationspolicy* tar indirekt upp frågor som parallellspråkighet och att alla medarbetare och studenter ska kunna nås av information, men eftersom dokumentet bara tar ett kommunikationsperspektiv och endast i förbigående förhåller sig till språkval har dokumentet inte ingått i föreliggande undersökning.

På många lärosäten finns anvisningar om vilken språkvårdslitteratur som studenter, forskare och administrativ personal ska använda sig av, eller instruktioner om hur man skriver klarspråk. Sådana anvisningar kallas ibland ”språkdokument”. Eftersom det i de fallen är frågan om stilguider och skrivregelssamlingar snarare än språkvalsguider ingår inte sådana anvisningar i den här rapporten. De har alltså inte undersökts närmare.⁵

De universitet, högskolor och enskilda utbildningsanordnare som på direkt förfrågan nekat till att ha ett språkvalsdokument, eller att ha ett pågående arbete med något liknande, är följande 12 högskolor:

- Ersta Sköndal högskola
- Johannelunds teologiska högskola
- Högskolan Kristianstad
- Högskolan i Gävle
- Karolinska institutet
- Luleå tekniska universitet
- Mälardalens högskola
- Newmaninstitutet

---

5. En del språkvalsdokument innehåller emellertid utöver språkvalsanvisningar även rekommendationer av stilguider.

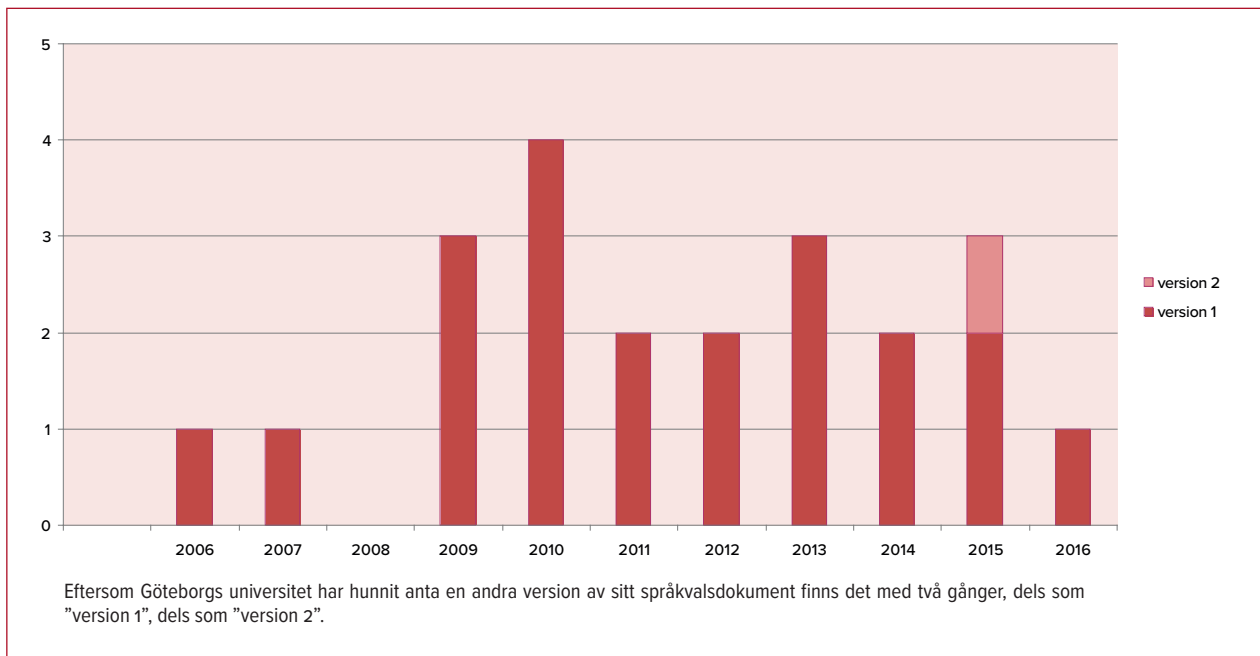
Tabell 1. Distribution av språkvalsdokument i granskningsdokument.⁶

Högskola/universitet	2016	Salö & Josephson 2014	Salö 2010
CTH	•		
FHS	(•)		
GIH	•		
GU	•	•	•
HHS	•	•	•
HB	•	•	•
HD	•	•	•
HH	•		
HiS	(•)		
HV	•		
KAU	•	•	•
KF	•		
KKH	•	•	•
KMH	(•)		
KTH	•	•	•
LIU	•		
LNU	•	(•)	
LU	•	(•)	
MAH	•	•	
MIUN	•	•	
SKH	(•)		
SU	•	•	
SLU	•	•	
SH	•	•	•
UMU	•	•	•
UU	(•)		

6. CTH=Chalmers tekniska högskola, FHS=Försvarshögskolan, GIH=Gymnastik- och idrottshögskolan, GU=Göteborgs universitet, HHS=Handelshögskolan i Stockholm, HB=Högskolan i Borås, HD=Högskolan Dalarna, HH=Högskolan Halmstad, HiS=Högskolan i Skövde, HV=Högskolan Väst, KAU=Karlstads universitet, KF=Konstfack, KKH=Kungliga konsthögskolan, KMH=Kungliga musikhögskolan, KTH=Kungliga tekniska högskolan, LIU=Linköpings universitet, LNU=Linnéuniversitetet, LU=Lunds universitet, MAH=Malmö

högskola, MIUN=Mittuniversitetet, SKH=Stockholms konstnärliga högskola, SU=Stockholms universitet, SLU=Sveriges lantbruksuniversitet, SH=Södertörns högskola, UMU=Umeå universitet, UU=Uppsala universitet.

Figur 2. Årtal för antagning av språkvalsdokument.

- Sophiahemmet
- Stockholms musikpedagogiska institut
- Teologiska högskolan Stockholm
- Örebro missionskola

Några av de som svarat på frågan motiverar avsaknaden av språkvalsdokument. På Stockholms musikpedagogiska institut⁷ hänvisar man till att internationaliseringsverksamheten är av ringa omfattning och snarast handlar om specialinsatser för enstaka individer, och att man därför inte har behövt något språkvalsdokument. Luleå tekniska universitet⁸ hänvisar till en princip om att aldrig skapa egna policydokument för sådant som täcks av gällande lagstiftning, samt att lärosätets mångspråkiga miljö gör engelska till ett naturligt lingua franca för den dagliga verksamheten.⁹

2.2 Jämförelse med tidigare undersökningar

I Tabell 1 framgår vilka lärosäten som i dag har ett språkvalsdokument och vilka som anges ha språkdokument av Salö & Josephson (2014) och av Salö (2010). Av tabellen framgår på vilket sätt förekomsten av språkvalsdokument har ökat från granskning till granskning. Utöver de 21 lärosä-

ten som i föreliggande undersökning anges ha en antagen språkpolitik, har enskilda fakulteter, som Teknisk-naturvetenskaplig fakultet vid Uppsala universitet och Lunds tekniska högskola vid Lunds universitet, egna språkvalsdokument. Dessa ingick i båda de tidigare undersökningarna. De listas dock inte här, eftersom det som undersöks här är dokument som gäller för hela lärosäten och som är centralt antagna. Markeringar inom parentes innebär att lärosätet meddelat att de har ett pågående arbete med ett dokument som behandlar språkval, men att detta ännu inte är antaget genom rektorsbeslut.

Tittar man på distributionen över tid har det

7. Mejlkorrespondens med Ian Plaude, rektor, Stockholms musikpedagogiska institut den 28 september 2015.

8. Mejlkorrespondens med Pål Kastensson, marknadschef, Luleå tekniska universitet den 28 september 2015.

9. Ytterligare andra har inte återkommit i frågan. Mejl med förfrågan skickades ut flera gånger, senast den 25 februari 2016: Gammelkroppa folkhögskola, Ericastiftelsen, Svenska Institutet för kognitiv psykoterapi, Röda korsets högskola, Beckmans.

**Arbetet med
att ta fram en
språkpolitik kan
vara en flerårig
process.**

antagits uppemot tre språkvalsdokument per år sedan det första antogs 2006. Det är förstås svårt att diskutera orsak–verkan och säga vad som har lett fram till att man beslutat att ta fram språkvalsdokument, men i det äldsta, Göteborgs universitets första version av språkvalsdokument, står det uttryckligen att det är tillkommet som en del i lärosätets arbete med att anpassa verksamheten till Bolognaprocessen; man har alltså förutspått ett behov av en lokal språkpolitik.

Det stora flertalet av dokumenten har kommit till och antagits efter Högskoleverkets uppmaning till lärosätena 2008 att formulera en språkpolitik. Eftersom arbetet med att ta fram en språkpolitik kan vara en flerårig process kan man emellertid inte se på beslutsdatum vad som har lett till att ett lärosäte har valt att formulera ett uppdrag att ta fram ett språkvalsdokument. För att få ett bättre svar på när och varför

ett uppdrag att ta fram en språkpolitik initierats hade det varit intressant att studera hur rektorsuppdragen formulerats. En runtfrågning bland de lärosäten som i dag har ett språkvalsdokument visar emellertid att uppdraget i många fall föregicks av ett muntligt uppdrag eller att registrator inte kan finna ett datum för ett formellt uppdrag. I de fall ett rektorsuppdrag föreligger i dokumentform är det mycket kortfattat och ger inte några anvisningar om vad rektors avsikt med uppdraget är.

2.3 Sammanfattning

I dag har 21 av 47 lärosäten antagit en språkpolitik, och ytterligare fem har ett pågående arbete med att ta fram en sådan. De senaste åren har 2–4 språkvalsdokument om året antagits. Att på lokal nivå formulera den statliga språkpolitikens inverkan på verksamheten och hur denna ska jämkas samman med andra behov och praktiker som finns i verksamheten verkar alltså vara något som de flesta lärosäten ser ett behov av. Lärosäten som är större, äldre och har en viss bredd i form av ämnesutbud är överrepresenterade bland de som har antagit ett språkvalsdokument. Det är även lärosäten som har forskarutbildning och som är myndigheter.

Språkvalsdokumentens karaktär

Aven om temat för språkvalsdokument begränsas av själva syftet med dokumenten är de ändå olika till sin karaktär. Vissa lärosäten lyfter fram kommunikation medan andra främst fokuserar på forskning. I det här kapitlet görs en översikt över vilka teman som behandlas i de olika dokumenten, och vad som träder fram som de centralaste uppgifterna för en språkpolitik för högre utbildning.

3.1 Teman i språkpolitiken

I de flesta av de undersökta språkdokumenterna formuleras ett explicit syfte, som kan sammanfattas med att dokumenten är avsedda att sammanställa regler för språkanvändning och att öka den språkliga medvetenheten hos alla som arbetar på och studerar vid lärosätet:

Syftet med Stockholms universitets språkpolicy är att öka medvetenheten hos anställda och studenter om språkets betydelse och språkanvändning. Policyn klargör efter vilka principer som språk ska främjas och innehåller riktlinjer för språkanvändning vid universitetet. (SU 2011 s. 1)

Språkpolycyn ska fungera som ett verktyg för högskolans personal i det dagliga arbetet. Den ska vara ett stöd i att följa de lagar som reglerar språkanvändningen inom myndigheten och samtidigt ge personalen ett ökat språkligt medvetande. (GIH 2015 s. 1)

Det övergripande syftet med denna språkpolicy är att öka den språkliga medvetenheten hos alla som studerar eller arbetar vid Chalmers. För att åstadkomma en enhetlig hantering av språkfrågor i praktiken och ett gemensamt språkbruk kompletteras denna policy med föreskrifter. (CTH 2013 s. 1)

Men de dokument som har samlats in från lärosätena framstår vid första anblick som spretiga och olika. De följer olika dispositioner och utgår från olika positioner för att motivera att dokumenten behövs. Vid en tematisk genomgång av texterna växer emellertid ett mönster fram: kommunikation, utbildning, forskning och administration utmärker sig som nära nog allstädes närvarande i de här dokumenten (jfr Björkman 2014). De här centrala temana motsvarar universitetens verksamhetsgrenar, med tillägg av kommunikation

Kommunikation på olika språk är viktigt på en internationell marknad.

som en egen gren. Att kommunikation är centralt i språkvalsdokument är rimligt, eftersom kommunikation på olika språk är ett viktigt redskap för organisationer som har fått i uppdrag att verka på en internationell marknad. Det är värt att notera att inte alla lärosäten har bedömt att det som framträder som de fyra centrala temana ska behandlas i språkvalsdokument

Andra vanligt förekommande teman hör samman med möjlighet för människor som befinner

sig i en internationaliserad miljö att verka och interagera på ett bra sätt: språkfortbildning, tillgång till språkstöd och språk som merit vid rekrytering är olika aspekter på individens möjlighet att tillägna sig och fortlöpande upprätthålla goda språkkunskaper. Samverkan med det omgivande samhället tillhör visserligen högskolornas centrala uppdrag (Prop. 2012/13:30 ; Prop. 2016/17:50), men endast knappt hälften av dokumenten

tar upp frågan. Avslutningsvis tar ett fåtal av dokumenten upp de nationella minoriteternas rätt till sina språk och högskolornas ansvar för att ge möjlighet till integration för de studenter och forskare som rekryteras internationellt.¹⁰

I Sverige finns det ingen rekommendation om vad en språkpolitik för universitet och högskolor förväntas innehålla. I *En högskola i världen* diskuteras emellertid en del av de problemområden som kom fram i den enkätundersökning som dåvarande Högskoleverket genomförde 2007. Där skrivs lärares språkfortbildning, språkstöd till studenterna och inresande studenters möjlighet att vara yrkesverksamma i Sverige efter examen fram som teman som en lokal språkpolitik kan tänkas behöva ta ställning till (Högskoleverket 2008).

I Norge har Universitets- og høyskolerådet, motsvarigheten till svenska Universitetskanslerämbetet, låtit en kommitté ta fram ett förslag till en nationell språkpolitik för universitet och högskolor i Norge (Jahr, Salvanes, Walløe, Haugland,

Sandøy, Glasser, Nesse, Særheim & Kvåle 2006). Den är disponerad kring huvudpunkterna utbildning, forskning, förmedling och samhällskontakt samt administration och information. Huvuddragen i Universitets- og høyskolerådets rekommendationer stämmer väl överens med vad som träder fram som centralt i de svenska språkvalsdokument. De punkter som Högskoleverket tryckte på 2007 verkar däremot inte organiserande för de svenska lärosätenas språkvalsdokument. Det beror sannolikt på att *En högskola i världen* helt utgår från ett internationaliseringsperspektiv, medan språkvalsdokument utgår från även andra uppdrag och styrdokument, vilket avspeglas i att även lärosätenas myndighetsstatus, uppdrag och organisation kommer fram i texterna.

3.2 Sammanfattning

Trots att det inte finns någon tydlig styrning av vad som bör ingå i en språkpolitik vid ett svenskt universitet eller högskola utkristalliserar sig ändå ett visst mönster. De verksamheter som finns inom högskolan fungerar organiserande för språkvalsdokument: Utbildning, forskning och administration, som utgör högskolans huvuduppgifter, blir tillsammans med kommunikation centrala teman i de flesta språkvalsdokument.

10. Fler teman, exempelvis tillgänglighet, rekommenderade skrivhandböcker och promotionsspråk förekommer i enstaka språkvalsdokument.

Tabell 2. Teman i språkvalsdokumenten.

	Kommunikation	Utbildning	Forskning	Administration	Språkfortbildning	Samverkan	Språk som merit	Språkstöd	Minoriteter	Integration
CTH	•	•	•	•	•	•				•
GIH ⁱⁱ				•					•	
GU	•	•	•		•	•	•	•		
HB	•			•	•					
HD	•	•	•		•			•		
HH	•	•	•	•						
HHS	•	•	•	•		•				•
HV	•	•	•	•	•	•				
KAU	•	•	•	•		•	•	•		
KF	•	•	•	•			•			
KKH	•	•		•			•			
KTH	•	•	•	•		•		•		•
LIU	•	•	•	•	•		•			
LNU	•	•	•		•		•			
LU	•	•	•	•		•			•	•
MAH	•	•	•	•	•	•	•	•		

ii. Gymnastik- och idrottshögskolan skriver i sitt dokument *Språkpolicy vid Gymnastik- och idrottshögskolan* att "[s]pråk och språkanvändning inom utbildning och forskning behandlas separat". Enligt registrator på GIH går det emellertid inte att finna något sådant dokument. Men det förklarar varför GIH:s dokument bara behandlar ett av de fyra centrala temana.

Förhållande till andra texter

De språkvalsdokument som finns på högskolorna befinner sig inte i ett textuellt vakuum, utan hänvisar – implicit eller explicit – till andra texter och textsamlingar. Implicit förhåller sig t.ex. de flesta dokumenten till texter som finns kring Bologna-processen. Vissa nämner explicit att de förhåller sig till förvaltningslagen och språklagen, andra skriver sådant som att de är en statlig myndighet som styrs av lagar och förordningar på svenska, vilket mindre exakt pekar ut vad som avses. I det här kapitlet diskuteras vilka externa och interna skrifter som framkommer som så centrala för de studerade språkvalsdokumenterna att de nämns i själva texten.

4.1 Relation till gällande lag

Den skrift som skrivs fram som den centralaste för högskolors språkvalsdokument är språklagen (SFS 2009:600). Den nämns i 16 av de 20 dokument som tillkommit efter lagens tillkomst. Kungliga Konsthögskolans språkvalsdokument är från 2007, alltså äldre än språklagen. Göteborgs universitets första språkvalsdokument tillkom 2006 och nämner därmed inte heller språklagen. Det aktuella dokumentet, antaget 2015, gör det emellertid. Handelshögskolan i Stockholm, som

inte är en myndighet utan är en fristående aktör, och alltså inte med självklarhet lyder under språklagen, nämner däremot inte lagen. De övriga tre högskolor som inte uttryckligen nämner språklagen förhåller sig ändå implicit till den, och då särskilt till 10 §, genom att framhålla att högskolor är myndigheter, och att svenska myndigheters språk ska vara svenska.

Det är tre paragrafer i språklagen som mest frekvent hänvisas till, och som därmed träder fram som särskilt viktiga för högskolornas verksamhet, nämligen de som ryms under rubriken ”språkanvändning i offentlig verksamhet”:

10 § Språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska.

I annan lag finns särskilda bestämmelser om rätt att använda nationella minoritetsspråk och annat nordiskt språk.

När det gäller skyldigheten för domstolar och förvaltningsmyndigheter att anlita tolk och att översätta handlingar finns det särskilda bestämmelser.

11 § Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt.

12 § Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk

Att så många av dokumenten explicit eller implicit hänvisar till språklagen tyder på att språklagen är avgörande för legitimeringen av högskolornas ställningstaganden och deras interna språkpolitik.

terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas. (SFS 2009:600)

I språklagens 10–12 §§ regleras att språket i offentlig verksamhet är svenska, att denna svenska ska vara vårdad, enkel och begriplig, samt att svenska myndigheter har ett särskilt ansvar för terminologi. Att så många av dokumenten explicit eller implicit hänvisar till språklagen tyder på att språklagen är avgörande för legitimeringen av högskolornas ställningstaganden och deras interna språkpolitik.

De tre paragraferna aktualiseras i de flesta fall i var sitt sammanhang, i anslutning till olika centrala teman. I anslutning till administration, särskilt mötesspråk och språket i protokoll och tillgänglighetsgörandet av dessa, nämns 10 §. Kvaliteten på verksamhetsspråket, som kan kopplas till språklagens 11 §, nämns som regel i anslutning till kommunikation, särskilt extern kommunikation, exempelvis webbtexter. Myndigheternas terminologiansvar knyts till de två centrala temana undervisning och forskning; forskare uppmanas att kunna kommunicera sin forskning även på svenska, och det understryks att studenter ska känna till sin disciplins terminologi på såväl svenska som engelska.

Andra förordningar och regleringar hänvisas till i långt mindre utsträckning. Näst efter språklagen är lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:724) den lag som flest hänvisar till; den nämns explicit i fyra av de undersökta dokumenten. Hela 16 av de 21 lärosäten som har ett språkvalsdokument har minst ett campusområde i ett förvaltningsområde¹² för en nationell minoritet. Därutöver har Lunds universitet, som inte ligger i något förvaltningsområde, ett särskilt uppdrag att undervisa och forska om jiddisch. Endast fyra hänvisar emellertid till minoritetslagstiftningen och gör explicit att den geografiska placeringen för med sig vissa skyldigheter för lärosätet. Lunds

---

12. Inom ett förvaltningsområde för en nationell minoritet finns ett utökat ansvar att erbjuda service på det aktuella nationella minoritetsspråket. Även myndigheter omfattas av det utökade ansvaret och ett förvaltningsområde kan omfatta mer än ett språk. En förteckning över vilka kommuner och landsting som är förvaltningsområden finns här: <<http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/Sv/manniska-och-samhalle/nationella-minoriteter/Pages/forvaltningsomraden.aspx>>

universitet skriver tydligt fram att de har ett särskilt ansvar för jiddisch:

Universitetet har som myndighet ansvar att informera om de svenska minoriteternas språkliga rättigheter. Vid frågor som berör någon av de nationella minoriteterna ska universitetet så långt det är möjligt samråda med minoritetsgruppen. Universitetet har fått nationellt ansvar för att upprätthålla kompetens för att utveckla och ge undervisning, men också för att bedriva forskning, i det nationella minoritetsspråket jiddisch. (LU 2014 s. 3)

Förvaltningslagen (SFS 1986:223) nämns explicit i tre av dokumenten: Stockholms universitet, Gymnastik- och idrotthögskolan och Södertörns högskola. Implicit hänvisas dock till lagen i en rad dokument (jämför kapitel 8).

4.2 Relation till andra interna dokument

Det finns fler dokument än språkvalsdokument som reglerar språkanvändning på lärosätena. En del av språkvalsdokumentet hänvisar till kommunikationsstrategier, andra till anvisningar om tillgänglighet. Dessutom hänvisar en fjärdedel av språkvalsdokumentet även till interna eller externa skrivregelssamlingar och stilguider som *Svenska skrivregler* och *Språkriktighetsboken*.

Ett fåtal av lärosätena, bland dem Chalmers tekniska högskola, Göteborgs universitet och Södertörns högskola, har tagit fram någon form av konkret handlingsplan som komplement till

språkvalsdokumentet. Det är möjligt att fler lärosäten har handlingsplaner, men dessa har inte framkommit under materialinsamlingen. En handlingsplan med tydliga uppdrag, tidsplan och ansvarsfördelning i anslutning till ett språkvalsdokument ger språkpolitiken en stadigare grund, och visar konkret hur lärosätet avser att leva upp till sin språkpolitik. Bland de uppdrag som ges i befintliga handlingsplaner märks sådant som att utveckla och ge kurser i engelska och svenska för personal som behöver det, och att se över så att de dokument som bör finnas på både svenska och engelska finns.

4.3 Sammanfattning

Språkvalsdokumentet förhåller sig explicit till framförallt språklagen, särskilt till 10–12 §§. Dessa aktualiseras i anslutning till de centrala teman som identifierades i kapitel 3. I anslutning till administration nämns 10 §, kommunikation berörs av 11 § och 12 § knyts till undervisning och forskning. Språklagen framstår som en legitimerande faktor.

Minoritetslagen används också den för att motivera och stärka praktiker, särskilt av lärosäten som ligger i områden som är förvaltningsområden för något minoritetsspråk. Det är emellertid många lärosäten som ligger i ett sådant område och alltså har ett särskilt ansvar för minoritetsspråk, men som inte nämner minoritetslagen. Förvaltningslagen genomsyrar många av dokumenten, men nämns endast i ett fåtal.

Vad menas med ”språk”?

Språkvalsdokumenten reglerar vilka språk som ska användas i lärosätenas verksamhet. Men vad avses egentligen när det står ”språk”? Vissa språk benämns medan andra förblir onämnda, vilket skapar en implicit hierarki där vissa språk tillskrivs större värde för verksamheten än andra. I det här kapitlet diskuteras vilka språk och språkliga praktiker som träder fram som mer centrala, och vilka som är mer styvmoderligt behandlade i språkvalsdokumenterna.

5.1 Svenska och engelska

Lägger man språkvalsdokumenterna bredvid varandra framgår det tydligt att det i grund och botten finns två verksamhetsrelevanta språk: svenska och engelska (jfr Hult 2012 för en diskussion om språklig hierarki i Sverige). Samtliga språkvalsdokument förhåller sig till de här språken, som kommer att stå för å ena sidan det inhemska, organisationen och lagstiftningen och å andra sidan det internationella, utåtriktade och mobila, eller om man så vill nationalspråk och lingua franca (jfr Hult & Källkvist 2016; Norén 2006; Phillipson

2011; Tonkin 2011). I den mån man rekommenderar en engelsk varietet för lärosätenas officiella dokument är det brittisk engelska som väljs.

Svenska är, med ett undantag, det språk som är huvudspråk vid svenska lärosäten. I en del dokument, som t.ex. Linnéuniversitetets, använder man uttryckligen ordet *huvudspråk*:

Huvudspråket vid Linnéuniversitetet ska företrädesvis vara svenska. (LNU 2014 s. 3)

I andra, som Högskolan i Borås', hänvisar man till lagstiftningen och till sin myndighetsstatus:

Högskolan i Borås är en myndighet. För myndigheter gäller enligt lagstiftningen att språket som skall användas är svenska. (HB 2009 s. 1)

Det främsta undantaget utgörs av Handelshögskolan i Stockholm, där engelska är det officiella språket och språkvalsdokumentet utgör en plan för hur engelska ska kunna användas i större delar av verksamheten med syftet att möjliggöra

ra internationell rekrytering. Handelshögskolan i Stockholm är emellertid en fristående stiftelse. Det är alltså inte en myndighet i ordets snäva-
te bemärkelse. Det är dock en organisation där myndighetsutövande i form av t.ex. examination äger rum. Här kan påpekas att Handelshögskolan i Stockholm inte är det enda fristående lärosätet (jfr Bilaga 1). Ett annat sådant är Chalmers, som också är en stiftelse. I deras språkvalsdokument definieras emellertid svenska som det officiella kommunikationsspråket:

Det officiella kommunikationsspråket på Chalmers är svenska. Universitetets verksamhet styrs av lagar och förordningar på svenska. Alla beslut ska därför formuleras på svenska. (CTH 2013 s. 1)

Engelska skrivs fram som det språk som har starkast ställning näst svenskan. Det är det enda språk som namnges i anslutning till internationell publicering eller val av språk i sammanfattningar i avhandlingar. Det är också det enda språk som namnges i anslutning till översättning av beslutsdokument. Engelska får alltså i de här dokumenten en särställning framför andra språk, och blir det språk som får komma att representera internationalisering (jfr Hult & Källkvist 2016; Liddicoat 2016; Phillipson 2011; Tonkin 2011), eftersom såväl inhemskt som internationellt rekryterad personal och studenter förväntas behärska engelska (jfr emellertid Phillipson 2015; Siiner 2016).

5.2 Nordiska språk

Det finns en lång tradition att studenter från Norge och Danmark inte behöver studera svenska för att kunna studera vid svenska universitet, och texter på norska och danska ska kunna ingå i litteraturlistor. Detta är ett förhållande som regleras i annan bestämmelse (SFS 1993:100), men Högskolan Väst och Lunds universitet väljer att dessutom lyfta fram detta i språkvalsdokumentet:

En starkt internordisk språkförståelse uppmuntras, och högskolan ser positivt på bruk och förekomst av (i första hand) norska och danska. (HV 2009 s. 1).

Av tradition har omsorgen om det nordiska sam-

arbetet inneburit att studenter från andra nordiska länder kunnat använda danska eller norska som examinationsspråk i Sverige. Vid Lunds universitet ska detta bejakas i den utsträckning det är möjligt. Ansökningshandlingar på ett nordiskt språk som har inkommit ska översättas av universitetet vid behov. (LU 2014 s. 2)

Linköpings universitet lyfter fram norska och danska som språk som ledamöter i rekryteringsnämnder ska förstå tillräckligt väl för att kunna utföra sitt uppdrag:

Utlåtanden från utländsk sakkunnig får dock vara avfattade på danska, engelska eller norska utan att behöva översättas till svenska. (LIU 2010 s. 2)

Det är alltså inte bara studenter som förväntas kunna hantera norska och danska: även medarbetarna har en förväntan på sig att kunna förstå och tillgodogöra sig text på grannspråken (jämför kapitel 8.2 och 8.3).

5.3 Andra språk

Utöver svenska och engelska finns i 12 av dokumenten samlingsbeteckningen ”andra språk”. Oftast är det i anslutning till undervisnings-, uppsats- och avhandlingsspråk som ”andra språk” nämns, som ett sätt att markera att det inom vissa ämnen, särskilt inom språkämnen, finns en tradition av att undervisa och publicera forskningsresultat på ämnesspråket. Men i enstaka fall, som t.ex. i Göteborgs universitets språkvalsdokument, utgör konstellationen svenska–engelska–andra språk en organiserande princip i dokumentet. De tre benen utgör var sin rubrik och under rubriken ”Övriga språk” står att läsa att Göteborgs universitet ger sig självt i uppdrag att tillsammans med andra lärosäten höja statusen för andra språk än ”stora europeiska språk” och svenska:

Göteborgs universitet bedriver utbildning i ett antal språk som ser ut att få en allt större global betydelse. Kompetenser i andra språk än svenska och stora europeiska språk bör tas tillvara i betydligt högre grad än vad som i dag är fallet. Universitetet bör i samråd med övriga lärosäten satsa på att utveckla och för-

Tabell 3. Språk och språktermer i språkvalsdokumentet.

	svenska	engelska	"andra språk"	norska	danska	brittisk engelska	parallellspråkighet	flerspråkighet	språklig mångfald	de nationella minoritets-språken	klarspråk
CTH	•	•	•								•
GIH	•	•				•				•	•
GU	•	•	•				•	•	•		
HB	•	•									
HD	•	•									
HH	•	•						•			
HHS	•	•									
HV	•	•		•	•	•					
KAU	•	•	•			•	•	•			
KF	•	•	•								
KKH	•	•									•
KTH	•	•	•				•		•		
LIU	•	•	•	•	•	•				•	
LNU	•	•	•					•			
LU	•	•	•	•	•	•	•	•		•	•
MAH	•	•	•					•	•		
MIUN	•	•	•			•			•		•
SH	•	•				•			•	•	
SLU	•	•									
SU	•	•	•				•	•	•	•	
UMU	•	•	•				•	•	•	•	•

stärka förutsättningarna för denna verksamhet. (GU 2015 s. 5)

Under beteckningen "andra språk" eller "övriga språk" ryms rimligen världens alla språk, förutom svenska, engelska och de nordiska språken, vilket gör det till en omfattande kategorisering.

5.4 Parallellspråkighet, flerspråkighet och språklig mångfald

Drygt hälften av lärosätena, 12 stycken, lyfter fram något av begreppen *parallellspråkighet*, *flerspråkighet* och *språklig mångfald* som något de antingen strävar efter eller präglas av. De tre begreppen används alla som positiva beskrivningar av or-

ganisationer där man aktivt tar avstånd från en enspråkighetsnorm. Flerspråkighet och språklig mångfald används mer eller mindre utbytbar i språkvalsdokumentet och används om individer eller miljöer som har tillgång till fler språk än svenska och engelska. Parallellspråkighet¹³ fram-

13. I definitioner av *parallellspråkighet* framhålls vanligen att det är organisationer och miljöer som är parallellspråkiga, inte personerna som befolkar dessa (Josephson 2005; Nordiska ministerrådet 2007). I språkvalsdokumentet framställs emellertid parallellspråkighet också som ett lärandemål och som något som individer kan vara och ha (Hult & Källkvist 2016).

hålls explicit i 6 dokument, och implicit i många av de andra, som ett ideal där svenska och engelska används parallellt i de flesta sammanhang, utan att något av språken konkurrerar ut det andra. Parallelspråkighet har i språkdebatten ofta lyfts fram som ett ideal för svenska lärosäten, särskilt runt tiden för Bolognaavtalet (Melander & Thelander 2006), och är ett centralt begrepp inom det nordiska språkpolitiska samarbetet (Nordiska ministerrådet 2007).

De nationella minoritetsspråken förekommer i en tredjedel av dokumenten: Gymnastik- och idrottshögskolan, Linköpings universitet, Lunds universitet, Södertörns högskola, Stockholms universitet och Umeå universitet nämner uttryckligen minst ett av de nationella minoritetsspråken. Av dessa ligger alla utom Linköpings och Lunds universitet i förvaltningsområden (jämför kapitel 4.1). Ytterligare 12 ligger emellertid i ett förvaltningsområde, men nämner inte detta i sina språkvalsdokument.

5.5 Sammanfattning

Samtliga språkvalsdokument diskuterar svenskans och engelskans roll. Svenska är huvudspråket vid alla lärosäten, utom vid Stockholms Handelshögskola, där engelska är huvudspråket. Engelska

används i anslutning till internationalisering av undervisningen och av forskningen – det är det enda språk som skrivs fram som ett språk som är internationaliserande. Det främsta språket vid de flesta lärosätena är alltså svenska, medan engelska är det språk som används för deltagande i en global utbildnings- och forskningsmarknad (jfr Mortensen & Haberland 2012).

Den parallelspråkighet som i såväl språkdebatt som i nordisk språkpolitik lyfts fram som ett ideal för den högre utbildningen diskuteras i drygt hälften av språkvalsdokumenterna. Språkvalsdokumenterna genomsyras alltså som regel av en ambition att inget av språken svenska och engelska ska konkurrera ut det andra, utan de ska kunna fungera tillsammans utan att något av språken förfördelas. ”Andra språk”, som används som en samlingsterm för språk som inte är svenska eller engelska, inrymmer alla världens övriga språk. Även om en del av språkvalsdokumenterna indikerar att andra språk än engelska kan bidra till internationalisering, är det ändå tydligt att det är engelska som symboliserar internationaliseringsprocessen, och som är det språk utöver svenska som såväl inhemskt som internationellt rekryterad personal förväntas behärska.

Språkval i utbildning

I det här kapitlet diskuteras vilka språk som ges företräde på de olika nivåerna i högre utbildning. Tonvikten läggs på vilka avvägningar som görs gällande avhandlingsspråk och sammanfattningar av avhandlingar.

6.1 Utbildningens olika nivåer

Högre utbildning delas i Sverige in i utbildning på grundnivå, utbildning på avancerad nivå och forskarutbildning. I språkvalsdokumentet träder en bild fram av en progression från svenska till engelska under utbildningens gång. Tonvikten i grundutbildningen ligger på undervisning, litteratur och terminologi på svenska. På avancerad nivå ges engelska större utrymme i undervisningen, och i forskarutbildningen ska språkvalen förbereda doktoranden för en internationaliserad forskningskommunikation (jfr Norén 2006). Studenten och doktoranden ska alltså inte bara uppfylla lärandemålen för utbildningen, utan också, mer eller mindre uttalat, tillägna sig en tvåspråkig terminologi och förståelse. Den här progressionen

anknyter till idén om parallellspråkighet, och bidrar till en breddning av begreppet från att bara avse organisationer till att även omfatta individer och kompetenser (Hult & Källkvist 2016).

Den idealbild som skrivs fram i dokumenten stöds i någon mån av befintlig statistik: år 2010 gavs 10 procent av kurserna på grundnivå på engelska, medan 35 procent av kurserna på fördjupningsnivå gavs på engelska. Dessutom var en fjärdedel av alla utbildningsprogram på engelska. Det är emellertid stor skillnad mellan utbildningsområden; engelskspråkiga program på avancerad nivå återfanns vid denna tid framför allt inom teknik, samhällsvetenskap och naturvetenskap. Det fanns ett långt mindre utbud av engelskspråkiga program inom humaniora, vård och konstnärligt arbete (Salö 2010 s. 35–39).

6.2 Språkval i avhandlingar

Tidigare genomgångar av högskolors språkvalsdokument har särskilt fokuserat på språket i avhandlingar (Salö 2010; Salö & Josephson 2014).

Där undersöks dels vad lärosätena säger sig ha för avsikt med avhandlingarnas språk, dels hur verkligheten ser ut. Eftersom den senaste undersökningen av faktiskt avhandlingsspråk genomfördes förhållandevis nyligen kommer den inte att upprepas här, utan i stället hänvisas den intresserade till Salö & Josephson (2014). Här kompletteras endast bilden av vad språkvalsdokumentet säger om vilka språk som påbjuds för avhandlingar och sammanfattningar i avhandlingarna.

Det finns en övervikt för en orientering mot att avhandlingar på svenska ska ha engelsk sammanfattning och avhandlingar på engelska ska ha svensk sammanfattning. Men variationen är stor: ett par lärosäten påbjuder två sammanfattningar, andra öppnar för sammanfattningar på ytterligare språk. Genomgående verkar det dock förutsättas att doktoranden har förmåga att skriva på såväl svenska som engelska, eller åtminstone har möjlighet att arvoda en översättare (jfr Phillipson 2015). Den enda skrivning där det tas hänsyn till om skribenten kan svenska eller inte återfinns i Högskolan Västs språkvalsdokument. De skriver emellertid inte om doktorander och avhandlingar, utan om studenter och uppsatser:

Uppsatser och examensarbeten som skrivs på engelska, ska innehålla en sammanfattning på svenska, såvida studenten inte har annat språk än svenska som modersmål. (HV 2009 s. 1)

Många lärosäten skriver fram andra språk än svenska och engelska när de behandlar avhandlingsspråk. Här nämns norska och danska, andra nordiska språk, samt ”annat språk” som möjliga avhandlingsspråk.

Avhandlingsspråk och språk i sammanfattningar tyder på att avhandlingens sammanfattning inte bara blir en text där läsaren kan få de viktigaste resultaten serverade i ett behändigt format, utan även en text där doktoranden ges utrymme att presentera sin forskning på ett annat språk än det hen har valt för sin avhandling. Detta ger doktoranden möjlighet att göra sig förtrogen med sin forskningsinriktnings terminologi och texttraditioner på ytterligare ett språk utöver avhandlingsspråket. Detta anknyter till språklagens 12 §

(jämför kapitel 4.1). Mycket tyder dock på att avsikten med en sammanfattning på annat språk än avhandlingsspråket uppfattas på olika sätt av olika skribenter, ämnen och lärosäten: om vissa uppfattar det som att språklagens 12 § ska tillgodoses, uppfattar andra det som ett sätt att överbrygga avståndet mellan akademien och samhället. I det senare fallet blir det alltså snarare frågan om en populariseringsuppgift. Vilket syfte man uppfattar som målet kommer att styra vilka språkliga val man gör i fråga om t.ex. terminologi och disposition. Att klara av båda målen med samma text torde vara en utmaning (Salö u.a.).

Flera lärosäten, t.ex. Göteborgs universitet och Malmö högskola, sätter upp som mål att andelen engelskspråkiga avhandlingar ska öka, och att den som skriver avhandling på svenska också ska uppmanas att publicera sin forskning på engelska.

Andelen avhandlingar på engelska vid Malmö högskola ska öka. De avhandlingar som skrivs på svenska ska åtföljas av en sammanfattning på engelska och avhandlingar på annat språk än svenska ska åtföljas av en sammanfattning på svenska. Nydisputerade på svenskspråkiga avhandlingar ska uppmanas att publicera sig på engelska eller annat relevant språk. (MAH 2010 s. 3)

Andelen avhandlingar på engelska vid Göteborgs universitet ska öka. De avhandlingar som skrivs på svenska ska ha en fyllig sammanfattning på engelska. Nydisputerade på svenskspråkiga avhandlingar ska uppmanas att publicera sig på engelska eller annat relevant världsspråk i artikelform. (GU 2015 s. 4)

Däremot finns ingenstans en motsatt uppmaning, alltså att öka andelen svenskspråkiga avhandlingar, eller att den som lagt fram en engelskspråkig avhandling också bör publicera på svenska (jämför kapitel 7.1).

6.3 Sammanfattning

Undervisningsspråket så som det beskrivs i språkvalsdokumentet ger en bild av en progression från företrädesvis svenska på grundnivå, till att engelskan ges mer utrymme på den avancerade nivån. Forskarutbildningen ska förbereda doktoranden

Tabell 4. Avhandlingsspråk.

Avhandling	sv	eng	annat språk	ej sv/no/da	ej eng	ej sv/eng	sv/nord/eng/annat	sv	eng/annat	-
Sammanfattning	eng	sv	sv	sv	eng	eng+sv	sv+annat	eng/annat	sv	eng+sv
CTH										•
GIH										
GU		•	•							
HB										
HD										
HH	•	•								
HHS		•								
HV										
KAU							•			
KF	•	•								
KKH										
KTH	•	•								
LIU										
LNU			•							
LU ¹⁵										•
MAH		•	•							
MIUN										
SH				•	•					
SLU	•	•								
SU	•	•				•				
UMU								•	•	

15. Lunds universitet skriver "Alla doktorsavhandlingar vid Lunds universitet ska ha minst två sammanfattningar, en på svenska och en på engelska". Avhandlingar kan alltså ha ytterligare sammanfattningar på andra språk.

för en internationaliserad forskningskommunikation, vilket i ljuset av resultatet av kapitel 5 torde innebära att doktoranden ska förberedas för att förmedla sin forskning på framför allt engelska.

I föreskrifterna för val av avhandlingsspråk och sammanfattningsspråk speglas spänningen mellan en vilja att upprätthålla svenska språket som ett vetenskapligt språk och viljan att göra forskningsresultat synliga i en internationaliserad kommunikationssituation. Men styrningen mot att doktoranden ska skriva en sammanfattning på ett språk som inte är avhandlingens språk anknyter också

till vad som verkar vara en ambition att bidra till en tvåspråkig (eller flerspråkig) kommunikativ kompetens, och ett bidrag till upprätthållandet av språklagens 10 §, terminologiparagrafen. Att minst två av lärosätena har en explicit uppmaning till doktorander som skrivit avhandling på svenska att även publicera sig på engelska, men inte vice versa, tyder emellertid på att internationaliseringsarbetet och bibliografiska mätprinciper väger tyngre än ambitionen att upprätthålla svenskan som ett vetenskapligt språk.

Forskningspråket och forskarnas språk

Valet av språk för forskningsförmedling är en komplicerad balansakt mellan ämnes-traditioner, bibliometrisk styrning, en vilja att sprida kunskap och personlig preferens. I det här kapitlet diskuteras språkvalsdokumentens roll i att styra forskarens val, samt vilken frihet ämnen och forskarna ges inom ramen för lärosätenas språkpolitik.

7.1 Ämnens behov

I beskrivningarna av vilket språk som är forskningens språk präglas språkvalsdokumenterna av en stor pragmatism: för att generalisera en smula kan man säga att det är upp till varje enskild forskare att välja vilket språk hen ska publicera på, och att varje ämnes tradition ska respekteras (jfr Kuteeva & Airey 2014; Salö 2010). Aktuell forskning visar emellertid att ämnes-traditionerna inte är konstanta, utan förändras under påverkan från internationaliseringsströmningar och bibliografiska mätningar som utvärderingsmetoder och metoder för medelstildelning. Även forskare som är verksamma inom fält där publiceringstraditionen

har varit att man skriver på svenska är medvetna om att fler och fler lärosäten tillämpar bibliometriska utvärderingsmetoder. Även om den lokala språkpolitiken ger utrymme för varje ämnes-traditionella språkval gör individuella val att ämnena successivt förändras (Salö 2016).

Men språkvalsdokumenterna är inte utan uppmaningar om hur forskare bör välja publiceringsspråk. I kapitel 6 diskuterades hur nydisputerade som skrivit en avhandling på svenska uppmanas att också publicera på engelska eller andra relevanta språk, men inte vice versa. Vikten av internationell publicering skrivs alltså fram som ett särskilt värde, medan värnandet av en svenskspråkig publiceringstradition inte tillskrivs samma värde. Liknande skrivningar som de som Malmö högskola och Göteborgs universitet har om avhandlingsspråk återfinns i andra språkvalsdokument i avsnitt som rör publicering av forskningsresultat.

Linköpings universitets språkvalsdokument är ett sådant dokument där verksamhetens behov anges som den princip som ska vara styrande för val av språk inom utbildning och forskning:

**Även om den lokala språkpolitiken ger
utrymme för varje ämnes traditionella
språkval gör individuella val att ämnena
successivt förändras.**

Inom utbildning på forskarnivå och inom forskning bör de språk väljas som bäst svarar mot verksamhetens behov. I enlighet med universitetets särskilda ansvar enligt språklagen ska forskning även kunna presenteras på svenska. (LiU 2011 s. 1)

Vad som avses med *verksamhetens behov* definieras emellertid inte: det kan vara ämnets publiceringstraditioner, men också ett behov av att vara konkurrenskraftig i bibliometriskt baserade utvärderingar eller en vilja att vara en attraktiv miljö för internationellt rekryterade gästforskare. Citatets andra mening hänvisar till språklagens (2009:600) 12 §, terminologiparagrafen, och framhåller verksamhetens särskilda ansvar för att forskning ska kunna göras tillgänglig på svenska. Detta görs genom användandet av *även* i kontrast till den föregående meningen. Formuleringen ”ska [...] även kunna presenteras på svenska” gör att den rimligaste tolkningen av *verksamhetens behov* blir att dessa behov tillgodoses genom användande av andra språk än svenska.

Högskolan Väst har en skrivning som ger en

liknande effekt. Även här ges forskare fria händer att följa ämnets publiceringspraktik. Här är det arbetspråk som avses, vilket får läsas som såväl muntlig som skriftlig språklig interaktion:

Forskare och forskarstuderande inom respektive områden förutsätts följa nationell och internationell språklig praxis inom sina specifika fält. Användning av svenska som arbetspråk uppmuntras dock när det gäller forskning som tar avstamp i svensk kultur och arbetsmiljö och som avser att gagna svensk utveckling inom sitt område. (HV 2009 s. 3)

Även i det här citatet ställs svenska i kontrast till ämnenas ordinarie verksamhet. Vissa verksamheter *uppmuntras dock* att ha svenska som arbetspråk. Den forskning som pekas ut är sådan som sannolikt har svenskt kulturmaterial och svenskspråkigt material som data. Indirekt läggs ansvaret för ett svenskt forskningsspråk, och därmed ett svenskt terminologiarbete, på några få forskningsområden, främst inom kulturvetenskaperna.

Ett tredje lärosäte som förlitar sig på ämnenas

egen förmåga att välja språk utifrån praxis och spridningsmöjligheter är Karlstads universitet. Även här skapas en hierarki mellan språken i den efterföljande meningen:

Den enskilda forskaren har stor frihet att välja publiceringsspråk med hänsyn till praxis inom forskningsområdet och möjligheten till spridning i vetenskapssamhället. I många fall blir språkvalet engelska. (KAU 2013 s. 5)

Till skillnad från de tidigare exemplen skapas kontrasten emellertid inte genom underförstådda förhållanden eller genom att vissa verksamheter tillskrivs visst ansvar. Här konstateras helt enkelt att det språk som väljs ofta är engelska.

7.2 Samverkan och popularisering

Forskningsspråket är emellertid inte bara frågan om på vilket språk man väljer att publicera sin forskning gentemot forskarsamhället. Forskningen ska också spridas till allmänheten och kunna ingå i samverkan med det omgivande samhället. Så här står det i *Chalmers språkföreskrifter*, som är ett följedokument till Chalmers språkpolicy:

Inom teknisk och naturvetenskaplig forskning har engelska av tradition en stark ställning. Många forskare vid Chalmers använder engelska dagligen, som arbetsspråk med forskarkollegor och när de publicerar vetenskapliga texter. I vetenskapliga texter väljer forskare engelsk språkversion efter sedvana och praxis inom det egna forskningsområdet.

För att fullgöra kravet på samverkan med det omgivande samhället behöver forskare utveckla användningen av svenska, då det i många sammanhang krävs

svenska presentationer om den forskning som bedrivs på Chalmers. Allt fler forskningsfinansiärer ställer också krav på populärvetenskapliga sammanfattningar på svenska. Ibland räcker det med sammanfattningar på svenska, tillsammans med information om var det finns mer information på engelska.

[---]

I ett internationellt perspektiv kräver samverkan med det omgivande samhället goda kunskaper i engelska. För att underlätta kommunikationen är det viktigt med ett enhetligt språkbruk. Hur det ska ske förtydligas i föreskrifter och handlingsplan för språkfrågor. (CTH 2013 s. 2–3)

Att ha möjlighet att uttrycka sig om sin forskning på mer än ett språk betraktas alltså här som en nödvändighet.

7.3 Sammanfattning

Forskarna ges i språkvalsdokumentet utrymme att i sin forskningsrapportering följa sitt ämnes publiceringstraditioner i fråga om valet av språk. Till skillnad från vad som skrivs om avhandlingar och nydisputerade (jämför kapitel 6.2) finns det ingen antydning till att etablerade forskare förväntas bredda sitt språkliga register. I ljuset av kapitel 6 kan man däremot dra slutsatsen att det ibland finns en styrning mot att framtidens forskare ska ha en tvåspråkig publiceringspraktik – eller åtminstone inte ha en svenskt enspråkig sådan.

I forskningskommunikation ingår inte bara att publicera sin forskning i vetenskapliga sammanhang, utan även att kunna popularisera, förmedla och samverka. Detta behöver forskarna kunna göra på såväl svenska som engelska.

Administrationens språk

I det här kapitlet undersöks hur språkvalsdokumenterna jämför samman en internationaliserad verksamhet med myndighetsutövande. Två motstridiga logiker, den svenska förvaltningstraditionen och internationaliseringsuppdraget, granskas. Särskilt uppmärksammas i vilken utsträckning språkvalsdokumenterna skapar manövreringsutrymme i fråga om val av språk i beslutande och beredande organ.

8.1 Vad är administration i högre utbildning?

På svenska lärosäten kan det administrativa arbetet delas in i å ena sidan det arbete som utgör stödfunktioner, exempelvis ekonomi, utredning, handläggning och kansli, och å andra sidan det arbete som utgör arbets- och verksamhetsledning, exempelvis att vara prefekt, studierektor, ledamot av beslutande eller rådgivande grupper eller rektor. Den förra typen utförs som regel av personal

som rekryterats för uppgiften, medan den senare som regel är tidsbestämda förtroendeuppdrag som innehas av disputerad personal. Därtill kommer att examination innebär myndighetsutövning. Till skillnad från undervisningen och forskningen är det mer otvetydigt att den administrativa verksamheten utgör offentlig förvaltning och lyder under förvaltningslagen och språklagen (jämför kapitel 1.1).

Ur den administrativa delen av lärosätenas verksamhet kommer en stor mängd dokument i form av kursbeskrivningar, protokoll och andra styrdokument. Språkvalsdokumenterna är tydliga: det är svenska som är huvudspråket för offentlig förvaltning, och därför ska alla dokument som kommer ur förvaltningen vara på svenska. Kursbeskrivningar för kurser som ges på engelska eller som riktar sig särskilt till inresande studenter ska också finnas på engelska. Även dokument som rör kur-

ser som bara ges på svenska får, men måste inte, dessutom finnas på engelska. Beslutsprotokoll ska alltid upprättas på svenska, men kan översättas om det finns behov av det. Vid alla översättningar är det dock den svenska versionen som betraktas som originalet. Om detta finns det ingen oenighet språkvalsdokumentemellan.

Det är i den administrativa verksamheten som högst krav ställs på att texter ska präglas av klar-språk. I språkvalsdokumentem framhålls särskilt extern kommunikation i form av webbplats och trycksaker som texter som ska vara av god kvalitet och målgruppsanpassade. Målgruppsanpassning torde innebära att språk väljs efter vilken grupp man vill nå. När intern kommunikation tas upp är det snarare frågan om anställdas och studenters möjlighet att ta del av relevant information, som säkerhetsföreskrifter och aktuella händelser på arbetsplatsen.

Det administrativa arbetets natur ställer höga krav på språkkunskaper. Lunds universitets skrivning är ett exempel på hur kraven på de anställdas språkkompetens sätter ribban högt, men också ålägger universitetet att se till så att de anställda – alla anställda – ges möjlighet att utveckla flerspråkig kompetens:

En god språk användning förutsätter att adekvat språklig kompetens finns inom såväl undervisning, forskning som administration. Anställda ska ha kompetens i svenska på rätt nivå för att kunna utföra sina arbetsuppgifter väl. [...] Lärarnas förmåga att undervisa på engelska liksom administratörers förmåga att kommunicera på engelska ska förbättras. Anställda och studenter ska erbjudas möjlighet att stärka sin språkliga kompetens framför allt vad avser engelska. (LU 2014 s. 3)

8.2 Mötesspråk

En aspekt av det administrativa arbetet står ut i språkvalsdokumentem, nämligen möten och sammanträden. Kring dessa träder en spretig bild fram, vilket tyder på att det här gömmer sig en potentiell problematik som andra styrdokument för det offentliga inte klarar av att hantera.

I administrativa möten där det kan fattas beslut utövas myndighet, och vid myndighetsutövning

ska det svenska språket användas. Delar av lärosätenas verksamhet har, på grund av högskolornas särskilda natur, undantagits från språklagens 10 § som reglerar att all verksamhet i det offentliga ska ha svenska som huvudspråk. Undantaget gäller dock undervisning och forskning, inte de delar av verksamheten som innebär formell myndighetsutövning (jämför kapitel 1.1). Sammanträden på institutions- och fakultetsnivå, samt beslutande och rådgivande möten högre upp i högskolornas organisation tillhör sådan verksamhet som omfattas av språklagen, och kan i dag inte undantas från lagen. Eftersom förtroendeuppdrag ges till lärare och forskare, och en del av målet med internationaliseringsarbetet på universiteten är att rekrytera utländska lärare och forskare, kan många medarbetare sannolikt inte ta del av styrprocess, beslut och beslutsunderlag fullt ut. Dessutom är deltagande i det interna arbetet en nödvändig erfarenhet för den som söker befordran till eller tjänst som professor.

I knappt hälften av språkvalsdokumentem, 10 av 21, tas frågan om språkval i möten upp. Det presenteras en rad olika lösningar, med olika grad av pragmatisk hållning gentemot vilket eller vilka språk som ska och kan användas på möten om inte alla närvarande behärskar svenska tillräckligt väl. Framför allt gäller valet av mötesspråk grupper som är beslutande organ som bedriver myndighetsutövning. En del av lärosätena skiljer i språkvalsdokumentem mellan å ena sidan möten i beslutande och beredande organ, och å andra sidan nämndmöten, arbetsmöten och liknande. Ett exempel på hur detta kan se ut är Kungliga konsthögskolans språkvalsdokumentem:

På Utbildningsnämnden och i styrelsen hålls möten på svenska, icke svenskspråkiga ledamöter ges stöd genom t.ex. tolk. Utbildningsnämndsprotokoll skrivs på svenska och översätts till engelska, bilagor översätts som regel inte. Styrelseprotokoll skrivs på svenska och översätts till engelska vid behov.

I nämnder, kommittéer och arbetsgrupper är mötesspråket svenska, men möten kan också hållas på engelska; protokoll och minnesanteckningar skrivs alltid på svenska och översätts till engelska vid behov. (KKH 2007 s. 1)

Nämnder, kommittéer och liknande bör alltså i första hand hålla sina möten på svenska, men engelska går lika bra. Däremot är man tydlig med att styrelsemöten och möten i utbildningsnämnden ska hållas på svenska. Formuleringen att en ledamot som inte behärskar svenska kan få stöd genom en tolk tar sin utgångspunkt i förvaltningslagens 8 §:

När en myndighet har att göra med någon som inte behärskar svenska eller som är allvarligt hörsel- eller talskadad, bör myndigheten vid behov anlita tolk. (SFS 1986:223)

Även Konstfack har en skrivning som förordar användningen av tolkar i möten i beslutande organ. Här har man emellertid öppnat för att möten kan hållas på andra språk än svenska, så länge den som önskar har möjlighet att använda svenska:

Ledamöter i beslutande organ ska alltid ha möjlighet att föra sin talan på svenska. Vid behov ska tolk anlitas för ledamöter som inte talar svenska.

Mötesspråket på Konstfack kan växla mellan svenska och engelska, beroende på deltagarna. Vid informationsmöten ska hänsyn tas till utländska medarbetare och studenter. (KF 2016 s. 2)

De övriga nämner emellertid inte tolkar utan föreslår i stället någon form av pragmatisk inställning till språkval, med anpassning till ordinarie och tillfälliga ledamöter. I den mer återhållsamma änden finns Malmö högskola som visserligen öppnar för att mötesspråket kan vara något annat än svenska under vissa omständigheter, men som i exemplet på vad sådana omständigheter skulle kunna vara visar att det är frågan om en tämligen begränsad möjlighet:

Sammanträden i beslutande och beredande organ ska hållas på svenska om inte omständigheterna kräver engelska eller annat språk. En sådan omständighet är sammanträden dit internationella föredragande är inbjudna, eller sammanträden i anställningsnämnd med internationella sakkunniga närvarande. (MAH 2010 s. 2)

De exempel som ges gäller båda för tillfälligt inbjudna personer: inbjudna föredragande eller sakkunniga. Det är alltså inte här frågan om att man öppnar för ordinarie representanter som inte behärskar svenska språket. En liknande skarp skrivning, som bara öppnar för engelska i vissa väl definierade fall, har Linköpings universitet:

Sammanträden i universitetsstyrelsen, fakultetsstyrelse (motsv), institutionsstyrelse, styrelse för bibliotek och annan arbetsenhet samt organ som arbetar på delegation från eller som beredande organ för nämnda styrelser sker på svenska. Vid sammanträde i anställningsnämnd får ordföranden besluta att behandlingen av visst ärende skall ske på engelska, om icke-svenskspråkig sakkunnig deltar i mötet. (LIU 2010 s. 2)

Också Karlstads universitet öppnar för engelska om omständigheterna så kräver, även de med en tämligen återhållsam hållning:

Eftersom Karlstads universitet är en svensk myndighet ska mötesspråket normalt vara svenska. Detta gäller speciellt sammanträden i alla beredande och beslutande organ, men ska också beaktas när det gäller institutions- och ämnesmöten. Avvikelse kan ske om omständigheterna så kräver. Enskilda yttranden kan alltid framföras på engelska av talare som själva väljer detta för att bättre kunna framföra sin åsikt. (KAU 2013 s. 6)

Här är det emellertid inte uteslutande gäster som kan tillåtas tala ett annat språk än svenska, någon sådan restriktion kan inte läsas in. Däremot är det frågan om deltagare som när de själva ska bidra muntligt kan tillåtas säga enstaka saker på svenska. Den sista meningen i citatet lägger restriktioner på hur omfattande bidragen på engelska kan vara, och även skälen; den som deltar men inte behärskar svenska tillräckligt väl för att förstå vad som sägs på mötet blir inte tillgodosedd med den här formuleringen. Lunds universitet har en betydligt mer tillåtande formulering:

**Vid myndighets-
utövning
ska det svenska
språket användas.**

Sammanträden vid Lunds universitet ska som grundregel hållas på svenska. Undantag kan göras då en eller flera mötesdeltagare inte behärskar svenska varvid sammanträdet i så fall helt eller delvis kan hållas på engelska. (LU 2014 s. 2)

Här verkar det vara frågan om att göra det så lätt som möjligt för så många som möjligt att delta i möten. Även Södertörns högskola bjuder in till att använda andra språk än svenska om så krävs, men endast på mycket goda grunder:

Sammanträden i beslutande och beredande organ ska i första hand hållas på svenska. Önskvärt är att alla ska förstå talad och skriven svenska så bra att man kan ta del av beslut och information samt delta i internt arbete. Delar av högskolans personal, doktorandgrupp och studenter har dock annat språk än svenska som sitt förstaspråk. Om annat mötesspråk än svenska (företrädesvis engelska) används, ska detta vara noga genomtänkt och välgrundat. Val av språk får inte påverka förståelsen av diskussioner och de beslut som tas. Högskolan bör dock sträva efter att möjliggöra delaktighet i dessa organ för såväl personal som doktorander och studenter som inte kan svenska. (SH 2011 s. 28)

I stället för att utgå från sammanträdet sätts här medarbetarna och deras möjlighet att delta i möten i centrum. Dock manas till viss aktsamhet: beslutar man sig för att använda ett annat språk än svenska ska det vara välgrundat och noga genomtänkt.

8.3 Språk i mötesdokumentation

Om det är stor variation i hur man ser på möjligheten att välja andra språk än svenska vid beslutande och beredande möten är enigheten närmast fullständig dokumenten emellan vad gäller vilka språk som får användas i protokollen från mötena. Protokoll från beslutande och beredande organ ska vara på svenska. Dessa kan översättas, men det är den svenska versionen som betraktas som original och som har rättsverkan. Beslutsunderlag får vara på engelska, och då ska beslutsprotokollet vara så fylligt att man inte behöver få underlaget översatt för att förstå hur beslutet har gått till.

Den som inte kan tillgodogöra sig beslutsunderlag som är på andra språk än svenska kan förvänta sig en fyllig sammanfattning i protokollet, vilket den som inte förstår svenska inte kan:

För möten på annat språk än svenska ska protokoll skrivas på svenska och engelska. Oavsett om det gäller protokoll eller annat typ av dokument, är det den svenska versionen som är den rättsligt bindande, medan den engelska är att betrakta som en översättning. Översättningar måste göras på sådant vis att inte någon del av dokumentets innehåll går förlorat. I fall då beslutsunderlag är på annat språk än svenska bör beslutet vara så pass utförligt formulerat att även en person som inte kan ta del av underlaget i sin helhet, ska kunna förstå innebörden av beslutet. (SH 2011 s. 28)

Stockholms universitets språkvalsdokument öppnar för möjligheten att universitetet bekostar översättningen av vissa underlag, men då är det frågan om att översätta för sakkunniga som inte behärskar svenska, inte att översätta för ordinarie nämndledamöter:

Vid lärartillsättningar kan universitetet inte kräva att en ansökan om tjänst görs på engelska. I de fall ansökningarna kommer att granskas av sakkunniga som inte behärskar svenska kan universitetet tydliggöra att ansökningarna med fördel görs på engelska. Är ansökan likväl skriven på svenska ska universitetet stå för översättning. Det är dock inget som hindrar att arbetspråket vid den vetenskapliga granskningen i dessa fall är engelska. (SU 2011 s. 3)

Den som önskar få svenska underlag översatta till engelska har emellertid som regel inte stöd i språkvalsdokumentet, utan det är svenska som är det centrala språket.

8.4 Språk och examination

Även andra former av myndighetsutövning kräver kunskaper i svenska språket. I Stockholms universitets språkvalsdokument står att betygsbeslut ska skrivas på svenska (SU 2011 s. 4). I Kungliga tekniska högskolans betraktas alla delar av examinationsprocessen som myndighetsutövning, varför

man ger studenter rätt att alltid kunna svara på svenska:

Examination är myndighetsutövning. Studenter ska därför alltid ha rätt att vid examination lämna sina svar på svenska, om inte provet avser kunskaper i språk och språklig terminologi, oberoende av vilket språk som huvudsakligen använts i undervisningen. (KTH 2010 s. 6)

Det framgår emellertid inte om det finns extra resurser för att hantera tentamenssvar på svenska om kursansvarig inte är svensktalande.

8.5 Sammanfattning

För att kunna delta fullt ut i arbetet vid svenska universitet och högskolor krävs inte bara att man kan delta i forskning och undervisning, utan också i administration och styrning. I valet av administrationens språk ger språklagens förarbeten inte samma handlingsutrymme som för undervisning och forskning. Administrationens språk är alltså svenska. Detta leder till att internationellt rekryterade medarbetare inte alltid kan delta fullt ut i ledningsarbetet, vilket kan påverka deras möjlighet att bidra till styrningen och utvecklingen av arbetsplatsen. Det kan i sin tur leda till att meriterings- och karriärvägar stängs. Det kan också leda till att vissa kan få svårt att ta del av beslut som berör dem.

Intern språkutbildning och språk som merit

En internationaliserad verksamhet räcker som regel enspråkighet inte långt, inte ens för den som talar ett internationellt dominerande språk. I det här kapitlet undersöks i vilken utsträckning språkkunskaper lyfts fram som meriterande i språkvälsdokumenten.

9.1 Höga krav på svensk-kunskaper

Det ställs höga krav på kunskaper i svenska språket för den lärare eller forskare som rekryteras internationellt (jämför kapitel 8). Det står som regel inget i dokumenten om hur snabbt man förväntas lära sig svenska, däremot kan skrivningar som den från Linköpings universitet användas för att visa att man förväntar sig att personer som rekryteras internationellt genomgår svenskutbildning tämligen omgående:

Lärare som anställs på tillsvidareförordnande eller på en anställning med avsedd varaktighet i minst fyra år (t.ex. forskarassistent) eller doktorand och som saknar kunskaper i svenska (eller danska/norska) skall

genomgå intensivutbildning i svenska under första året av sin vistelse vid LiU. Lärare som anställs för en period om minst två år skall erbjudas att delta i sådan intensivutbildning. Även annan tjänsteman som anställts trots bristande kunskaper i svenska bör erbjudas sådan utbildning (LIU 2010 s. 2–3, understrykningar i originalet)

Även Högskolan Dalarna har en skrivning som antyder att språkstudier är något angeläget som ska prioriteras:

Det gemensamma arbetsspråket vid Högskolan Dalarna är dock svenska, och för att all personal ska kunna engagera sig fullt ut i Högskolans liv förväntas inflyttande personal förvärva funktionell kompetens på svenska inom något år. Högskolan ska ge rimligt stöd och uppmuntran för att så sker. (HD 2013)

Varken Linköpings universitet eller Högskolan Dalarna skriver uttryckligen i sina språkvälsdokument att de faktiskt ger kurser i svenska för

**I en internationaliserad verksamhet
räcker som regel enspråkighet inte långt,
inte ens för den som talar ett internationellt
dominerande språk.**

internationellt rekryterade medarbetare. Utifrån Linköpings dokument är det emellertid rimligt att anta att lärosätet inte kan erbjuda någon att gå en kurs utan att faktiskt ha den i sitt utbud. Högskolan Dalarnas formulering förpliktigar dock inte till mycket. Ett lärosäte som uttryckligen skriver att de erbjuder kurser i svenska är Göteborgs universitet, som lyfter fram att de har en avdelning för akademiskt språk som har ansvar för att ge kurser i svenska för inresande personal och studenter. Lunds universitets språkdokument hänvisar anställda och studenter som ska stanna i landet en längre tid till den kommunala SFI-utbildningen:

Internationella anställda och studenter som ska stanna i Sverige under en kortare period än ett år, och därmed inte omfattas av utbildning i svenska för invandrare, ska erbjudas kurser i svenska. (LU 2014)

Här bör noteras att lärosätenas skrivningar i språkvalsdokumenterna inte nödvändigtvis speglar faktiskt kursutbud och antagningspraktiker. Men

språkvalsdokumenterna är styrdokument där lärosätena gör sin avsikt känd och etablerar vad som är en acceptabel lägstanivå.

Språk tillägnar man sig emellertid inte bara genom studier. Chalmers tekniska högskola och Kungliga tekniska högskolan lyfter fram språkets betydelse för integration och de sociala kontakternas betydelse för möjligheterna att lära sig ett språk:

Universitetet ska underlätta för internationella studenter, doktorander, lärare och forskare att skaffa sig språkliga förutsättningar att leva i Sverige och delta i det svenska samhället. Språket är nyckeln till sociala kontakter, såväl på arbetstid som fritid, och inläring sker i många olika situationer. Svensktalande medarbetare uppmuntras därför att prata svenska med kollegor med annat modersmål. (CTH 2013)

Integration handlar även om integration inom det svenska samhället och på den svenska arbetsmarknaden. För att hantera detta ska KTH underlätta för in-

ternationella studenter, doktorander, lärare och forskare att skaffa sig de språkliga förutsättningar som krävs för att kunna etablera sig permanent i Sverige. Ännu viktigare är hög ambitionsnivå hos samtliga anställda, när det gäller mottagande och integration i verksamheten. (KTH 2010)

Här lägger lärosätena alltså ansvaret för att utbilda och att utbildas inte bara på individ och organisation, utan även på kolleger och arbetsgrupper att bidra till integration och till full delaktighet.

Även internationellt rekryterade doktorander, som många gånger kan vara beroende av att lära sig svenska för att kunna fortsätta verka i Sverige efter examen, behöver få tillgång till utbildning i svenska språket. SULF:s doktorandförening, SDF, driver frågan om internationella doktoranders tillgång till alla delar av lärosätenas verksamhet. De trycker särskilt på att internationella doktorander bör få möjlighet att studera svenska inom ramen för sin forskarutbildning, dvs. att inte åläggas att göra detta på sin fritid (Lindberg, Ilar, Borch, Thorström, Pressfeldt & Caretta 2015).

9.2 Språkkunskaper meriterar

I flera av språkvalsdokumenterna skrivs språkkunskaper fram som något som kan vara meriterande vid anställning. Malmö högskola skriver såhär:

Språkkunskaper, även i andra språk än engelska, och förmåga att undervisa och kommunicera på engelska kan vara meriterande vid anställning, befordran och lönesättning vid Malmö högskola. (MAH 2010)

Även Göteborgs universitet och Linnéuniversitetet har liknande skrivningar:

Göteborgs universitet ska sträva efter språklig mångfald och arbeta för att kompetenser i andra språk än svenska och engelska är meriterande vid anställning vid Göteborgs universitet. (GU 2015)

Språkkunskaper ska vara meriterande vid anställning vid Linnéuniversitetet. Särskilt ska erfarenheten

av att ha studerat, undervisat eller publicerat sig på andra språk än svenska belönas. Hög kompetens i svenska, engelska och andra språk är även en nödvändig resurs inom administration och ledning i alla delar av verksamheten. (LNU 2014)

På samma sätt som språklig mångfald kan vara meriterande är det tydligt att det finns vissa språk, nämligen svenska och engelska, som måste ingå i individens språkliga repertoar för att hen ska kunna kvalificera sig för att ingå i den språkliga mångfalden. I Linköpings universitets språkvalsdokument står det så här:

Vid anställning av personal skall, generellt sett, kunskaper i svenska och engelska ses som meriterande och inte sällan som en förutsättning för anställning. Sökande till anställning som lärare som inte har kunskaper i vare sig svenska eller engelska skall normalt sett inte anses behörig, dock att danska och norska kan jämföras med svenska. (LIU 2010 s. 2)

Den starka preferens för svenska och engelska som mest centrala språk i verksamheterna som kom fram i kapitel 5 understryks med en sådan här skrivning, vilken närmast utesluter den som inte behärskar svenska eller engelska.

9.3 Sammanfattning

Språkkunskaper betraktas som meriterande vid anställning vid svenska universitet och högskolor. Framför allt är det svenska och engelska som förutsätts ingå – eller komma att ingå – i den anställdes språkliga repertoar. Andra språk än dessa betraktas som regel som en tillgång, men inte som nödvändiga för att utföra arbetet. I en del språkvalsdokument framhålls att lärosätena erbjuder språkutbildning, framför allt till personal som förväntas förbli på arbetsplatsen en längre tid. I ett fåtal läggs vikt på kollegernas möjlighet att bidra till såväl språklig som social integration genom att välja att prata svenska med internationellt rekryterade kolleger.

Avslutning

Det här kapitlet sammanfattar och problematiserar rapportens viktigaste resultat. Svenskan är den högre utbildningens första språk, men engelskan symboliserar internationalisering. Det dilemma som uppstår när internationaliseringsuppdraget möter förvaltningstraditionen diskuteras. Rapporten avslutas med en reflektion över några olika delar av verksamheten i högre utbildning som skulle behöva beforskas för att ge bättre förståelse för hur språkpolitik vid svenska universitet och högskolor kommuniceras och omsätts i praktik.

10.1 Det inhemska och det internationella

De dokument som studerats för den här rapporten har högskolor som avsändare och är styrdokument som tagits fram på uppdrag av rektor och efter färdigställande beslutats av rektor. De visar upp en bild av hur lärosätena ska implementera statens språkpolitik och bli fungerande internationaliserade organisationer. Här drar de upp riktningar för hur organisationen ska agera då det uppstår svårigheter att avgöra vilket språk som är det lämpligaste i en given kommunikationssituation. Om detta går det att skaffa sig en bild utifrån språkvalsdokumentet.

Den bild som träder fram är en där svenska är

huvudspråket vid nästan alla universitet och högskolor, med engelska som nära nog enda alternativ för undervisning, forskning, kommunikation och administration, och därmed meritering. Andra språk än svenska och engelska behandlas som enhet. Svenskans och engelskans särställning gentemot alla andra språk är anslående.

Svenskan framträder som knuten till det inhemska, till undervisning på grundnivå och till administration. Engelska knyts till det internationella, till undervisning på avancerad nivå, till forskarutbildning och till forskning. Även om många formuleringar strävar efter att öppna för att svenska ska förbli användbart som forskningsspråk är det tydligt att det framför allt är engelska som är det vetenskapliga språket och det språk på vilket internationalisering görs. De flesta språkvalsdokument är visserligen tydliga med att ämnens publiceringstraditioner ska respekteras (jfr Kuteeva & Airey 2014; Salö 2010). Men många ämnens publiceringstraditioner är i förändring, med en tendens till att engelska blir det språk som yngre forskare väljer för publicering (Salö 2016). Individens språkvalsplanering kommer alltså i längden att förändra de språkvalstraditioner som finns inom ämnena (Baldauf 2006 s. 157).

Vikten av att behärska svenska för den som ar-

betar vid ett svenskt lärosäte kan dock knappast överskattas. I Kungliga tekniska högskolans språkvalsdokument formuleras det tämligen skarpt:

Lärare som inte kan svenska har svårt att uppfylla befodringskraven och är normalt inte aktuella för ledningsuppdrag. (KTH 2010)

Kunskaper i svenska – eller bristen därpå – kan med andra ord komma att utgöra ett glastak. Medarbetare som vill komma i fråga för professorsbefordran kan få svårt att visa att de har tillräcklig administrativ erfarenhet. På samma sätt kan den som önskar bidra till verksamheten genom att göra en administrativ karriär stängas ute från den möjligheten på grund av otillräckliga språkkunskaper. Andra sidan av myntet är förstås att om en institution är väldigt internationaliserad och har en liten andel medarbetare som kan svenska bra, kan det bli så att ett fåtal personer hamnar i en position där de som kan svenska tvingas åta sig flera uppdrag. Vissa förtroendeuppdrag, som exempelvis studierektorskap, torde vara svåra att genomföra utan mycket god behärskning av det svenska språket. Att behärska svenska tillräckligt väl för att undervisa eller publicera inom det forskningsområde man specialiserat sig inom är något helt annat än att hantera det administrativa och ibland juridiska språk som krävs för ett aktivt deltagande i ledningsuppdrag, eller för den delen att förstå ett formellt beslutsprotokoll (Siiner 2016).

Det är med andra ord av yttersta vikt att lärosätena erbjuder goda möjligheter för internationella medarbetare att lära sig svenska och ställer krav på aktiv parallellspråkighet. Samtidigt är det knappast konstruktivt att sätta upp så stränga regler att man stänger ute vissa medarbetare och stänger inne andra. En del av lösningen torde vara att liksom Kungliga tekniska högskolan betrakta deltagande i det interna arbetet som lika självklart som att delta i arbetet med forskning:

KTHs strävan är att alla tillsvidareanställda ska förstå talad och skriven svenska tillräckligt bra för att kunna ta del av beslut och information samt delta i det interna arbetet, liksom det är självklart att alla lärare och forskare ska behärska engelska tillräckligt bra för

att kunna delta i den vetenskapliga kommunikationen. (KTH 2010)

10.2 Engelskan tas för given

Den bild av engelskan som det allenarådande språkalternativet i internationaliserade miljöer som växer fram när man studerar de här dokumenten är problematisk. Inte alla studenter och forskare som rekryteras internationellt har engelska som sitt första eller ens andra språk. Detta har problematiserats av bland andra Robert Phillipson, som diskuterar tillgången till språk, och då framför allt engelskan, som en faktor som kan utestänga inte bara individer från en forskningsgemenskap, utan även kan sätta hela forskningstraditioner utanför det internationaliserade vetenskapliga samtalet. Phillipson menar att publikationer på engelska har kommit att tillskrivas ett större värde än de på andra språk. I vissa fall utesluts bibliografiska referenser från exempelvis vetenskapliga encyklopedier på den enda grunden att det inte är en engelskspråkig publikation (Phillipson 2011, 2015).

Inte heller kan engelska användas i alla internationella samarbeten; i *En högskola i världen* skriver dåvarande Högskoleverket om hur lärosäten med samarbeten kring Östersjön erbjuder sin personal fortbildning i ryska och tyska för att möjliggöra samarbeten i Östersjöregionen. Redan i den rapporten, som kom ut 2008, ges en nyanserad bild av vad ”internationell” innebär för språkval vid forskningsrapportering. Frågan är varför detta inte syns tydligare i språkvalsdokumentet. De ansatser till att förhålla sig till andra språk som finns i en del av dokumenten är vällovliga men tämligen grundna, särskilt om man jämför med det utrymme engelskan ges.

10.3 Motstridiga uppdrag

Bilden av språkvalsdokumentet är också en bild av policyskapande som vill mycket. Dokumentet förhåller sig nära till högskolornas internationaliseringsarbete. Men eftersom frågor om språk i svenska myndigheter och i högre utbildning är så mycket större än bara frågan om internationalisering kommer dokumentet att bli omfattande och ibland spretiga i förhållande till varandra. Ser man språkvalsdokumentet som dokument där hög-

skolorna tolkar och implementerar policyer som förmedlas genom lagar och direktiv från riksdag och departement, kommer många andra uppdrag än bara internationaliseringsuppdraget in i arbetet. En del av uppdragen och lagarna skapar en form av dilemma för högskolorna. Å ena sidan ska de erbjuda en internationaliserad miljö och rekrytera internationell personal och studenter. Å andra sidan ska de driva en förvaltning på samma sätt som andra svenska myndigheter. Av de många olika sätt att lösa dilemmat som framkommer i språkvalsdokumentet framgår att högskolorna vinnligger sig om att trots en motstridig styrning erbjuda medarbetarna en god arbetsmiljö som är likvärdig för alla.

Av språkvalsdokumentet att döma avser lärosätena att ta ett aktivt ansvar för att skydda svenskans roll som vetenskapligt språk och motverka en situation där svenskan blir lågspråk och engelskan blir högsspråk. Detta görs genom att exempelvis reglera att den doktorand som skriver avhandling på ett annat språk än svenska ska ha en svensk sammanfattning, och genom att ge utrymme för den enskilde forskaren att publicera på svenska om den egna forskningstraditionen föreskriver detta. Att flera lärosäten sätter upp ett mål att fler avhandlingar ska skrivas på engelska, och att den som skrivit avhandling på svenska bör sprida sin forskning även på engelska, men inte vice versa, ger emellertid ett motstridigt budskap.

10.4 Mycket återstår att undersöka

Utifrån ett dokumentstudium kan man skapa sig en uppfattning om de ideologier som ligger bakom de värderingar som kommer fram i dokumenten. Däremot kan man inte veta något om vilka språkpraktiker de språkgemenskaper de olika verksamhetsgrenarna befolkas av har. Man kan inte heller utifrån de här dokumenten veta något om vilka styrmedel som ledningarna använder sig av för att driva igenom sin språkpolitik (Baldauf 2006; Siiner 2016; Spolsky 2004). Detta kräver ytterligare studier.

Hur väl de olika strategierna fungerar vet vi i dagsläget lite eller inget om. För den här rapporten har inga undersökningar gjorts om hur praktiken ser ut och om hur praktiken förhåller sig till

den bild styrdokumentet målar upp. För att komma åt en bild av hur språkpolitik tillämpas och kommer till uttryck i en verksamhetspraktik skulle det behövas en rad undersökningar av en helt annan karaktär. Vi vet exempelvis ingenting om vilka strategier lärosätena har för att kommunicera sin språkpolitik till medarbetare och studenter, i vilken utsträckning det finns handlingsplaner knutna till dokumenten och om det avsätts medel för att handlingsplanen ska kunna genomföras. Etnografiska studier av möten på olika nivåer i internationaliserade miljöer skulle kunna ge en bild av hur mötesspråk hanteras i praktiken. I anslutning till val av språk i möten uppkommer frågan om i vilken utsträckning medarbetare begär att beslutsdokument översätts, vem som gör översättningen, hur lång tid det tar och vem som bekostar översättningen. Vidare skulle det behövas en inventering av om språkkurser erbjuds till medarbetare och studenter, samt vilka språk man erbjuder fortbildning i. Även kursernas tillgänglighet behöver undersökas: är de geografiskt tillgängliga på campusområdet, eller behöver man resa för att kunna delta? Går det att anpassa undervisnings-schema efter språkkursernas tider? Det är också okänt om förväntningar på en nyanställd att lära sig svenska finns inskrivet i anställningsavtal. Vad händer om den som anställts med förväntan om att behärska svenska inom en viss tidsperiod inte gör det?

Under arbetets gång har många medarbetare vid universitet och högskolor hört av sig för att dela med sig av sina erfarenheter av hur språkval i olika sammanhang påverkat deras arbets- och anställningssituation. Sådana berättelser är förstas inte insamlade med någon systematik; de har berättats i informella situationer, allt från institutioners fikarum till privata tillställningar. Att många har erbjudit sina personliga berättelser tyder på att ämnet är angeläget för många, inte bara på ett strukturellt plan, utan även på ett personligt.

**Frågor om språk i
högre utbildning är så
mycket större än bara
internationalisering.**

Litteratur

- Ahlbäck Öberg, Shirin, 2010. Organisering av autonomi och universitetet som idé. I: Pernilla Björk, Mattias Bolkéus Blom & Per Ström (red.) *Det goda universitetet: rektorsperioden 2006–2011. Festskrift till Anders Hallberg*. Uppsala: Uppsala universitet, s. 281–296.
- Baldauf, Richard B., 2006. Rearticulating the case for micro language planning in a language ecology context. *Current Issues in Language Planning* 7 (2–3), s. 147–170.
- Björkman, Beyza, 2014. Language ideology or language practice? An analysis of language policy documents at Swedish universities. *Multilingua* 33 (3–4), s. 335–363.
- Gregersen, Frans (red.). 2014. *Hvor parallelt. Om parallellspråkighet på Nordens universitet*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Högskoleverket, 2008. *En högskola i världen - internationalisering för kvalitet*. Stockholm: Högskoleverket.
- Hult, Francis M., 2012. English as a transcultural language in Swedish policy and practice. *TESOL Quarterly* 46 (2), s. 230–257.
- Hult, Francis M. & Marie Källkvist, 2016. Global flows in local language planning: articulating parallel language use in Swedish university policies. *Current Issues in Language Planning* 17 (1), s. 56–71.
- Jahr, Ernst Håkon, Anne Gro Veia Salvanes, Lars Walløe, Kristina Haugland, Helge Sandøy, Rachel Glasser, Agnete Nesse, Inge Særheim & Gunhild Kvåle, 2006. *Framlegg til ein språkpolitikk for universitet og høgscolar i Noreg*. Oslo: Universitets- og høgscolerådet.
- Josephson, Olle, 2005. Parallellspråkighet. *Språkvård* (1), s. 3.
- Källkvist, Marie & Francis M Hult, 2016. Discursive mechanisms and human agency in language policy formation: negotiating bilingualism and parallel language use at a Swedish university. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 19 (1), s. 1–17.
- Kuteeva, Maria & John Airey, 2014. Disciplinary differences in the use of English in higher education: reflections on recent language policy developments. *Higher Education* 67, s. 533–549.
- Liddicoat, Anthony J, 2016. Language planning in universities: teaching, research and administration. *Current Issues in Language Planning* 17 (3–4), s. 231–241.
- Liddicoat, Anthony J. & Richard B. Baldauf, 2008. Language planning in local contexts. I: Richard B. Baldauf & Anthony J. Liddicoat (red.) *Language planning and policy*. Clevedon: Multilingual Matters, s. 3–17.
- Lindberg, Jeanette, Anna Ilar, Signe Borch, Tony Thorström, Victor Pressfeldt & Martina Angela Caretta 2015. *Så kan vi bättre inkludera utländska doktorander*. <<http://universitetslararen.se/2015/09/07/sa-kan-vi-battre-inkludera-utlandska-doktorander/>> (Hämtad 2017.05.23).
- Matland, Richard E, 1995. Synthesizing the Implementation Literature: The Ambiguity-Conflict Model of Policy Implementation. *Journal of Public Administration Research and Theory* 5 (2), s. 145–174.
- Melander, Björn & Mats Thelander, 2006. Så tar man livet av ett språk. *Språkvård* (2), s. 39–42.
- Mortensen, Janus & Hartmut Haberland, 2012. English – the new Latin of academia? Danish universities as a case. *International Journal of the Sociology of Language* 216, s. 175–197.
- Nordiska ministerrådet, 2007. *Deklaration om nordisk språkpolitik*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Norén, Kerstin, 2006. Universitetet väljer språk. *Språkvård* (1), s. 26–29.
- Phillipson, Robert, 2011. Robert Phillipson responds to Humphrey Tonkin's Language and the ingenuity gap in science: the empire of scientific English. *Critical Inquiry in Language Studies*, 8 (1), s. 117–124.
- Phillipson, Robert, 2015. English as threat or opportunity in European higher education. I: Slobodanka Dimova, Anna Kristina Hultgren & Christian Jensen (red.) *English-medium instruction in European higher education*. Boston: De Gruyter, s. 19–42.

- Prop. 2001/02:15, 2001. *Den öppna högskolan*. Stockholm: Regeringen.
- Prop. 2004/05:162, 2004. *Ny värld – ny högskola*. Stockholm: Regeringen.
- Prop. 2008/09:153, 2008. *Språk för alla – förslag till språklag*. Stockholm: Regeringen.
- Prop. 2009/10:149, 2009. *En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och högskolor*. Stockholm: Regeringen.
- Prop. 2012/13:30, 2012. *Forskning och innovation*. Stockholm: Regeringen.
- Prop. 2016/17:50, 2016. *Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft*. Stockholm: Regeringen.
- Salö, Linus 2010. *Engelska eller svenska? En kartläggning av språksituationen inom högre utbildning och forskning. Rapporter från Språkrådet*. Stockholm, Språkrådet.
- Salö, Linus, 2016. *Languages and linguistic exchanges in Swedish academia*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Salö, Linus, u.a. Killing two birds with one stone? On Swedish-language summaries in English-language doctoral theses.
- Salö, Linus & Olle Josephson, 2014. Landrapport Sverige. Parallelspråkighet vid svenska universitet och högskolor. I: Frans Gregersen (red.) *Hvor parallelt. Om parallelspråkighet på Nordens universitet*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet, s. 261–322.
- SFS 1986:223, 1986. *Förvaltningslag*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- SFS 1992:1434, 1992. *Högskolelag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SFS 1993:100, 1993. *Högskoleförordning*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SFS 2007:1181, 2007. *Förordning med instruktion för Institutet för språk och folkminnen*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SFS 2008:567, 2008. *Diskrimineringslag*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SFS 2009:600, 2009. *Språklag*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SFS 2009:724, 2009. *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Siiner, Marja, 2016. University administrators as forced language policy agents. An institutional ethnography of parallel language strategy and practices at the University of Copenhagen. *Current Issues in Language Planning* 17 (3–4), s. 441–458.
- Söderlundh, Hedda, 2010. *Internationella universitet – lokala språkval*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Spolsky, Bernard, 2004. *Language policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tonkin, Humphrey, 2011. Language and the ingenuity gap in science. *Critical Inquiry in Language Studies*, 8 (1), s. 105–116.
- Universitetskanslerämbetet, 2015. *En bild av högskolans internationalisering. En analys av svenska lärosätens ansökningar om Erasmus Charter for Higher Education*. Stockholm: Universitetskanslerämbetet.
- Universitetskanslerämbetet 2016. *UKÄ*. <<http://www.uka.se/>> (Hämtad 2017.05.23).

Bilaga 1

Organisationsformer och examinationsrättigheter för den högre utbildningen i Sverige.

	Universitet	Högskola	Konstnärlig högskola	Övrig enskild utbildningsanordnare	Statligt styrt	Privat styrt
Chalmers tekniska högskola	•					•
Göteborgs universitet	•				•	
Handelshögskolan i Stockholm	•					•
Karlstads universitet	•				•	
Karolinska institutet	•				•	
Kungl. Tekniska högskolan	•				•	
Linköpings universitet	•				•	
Linnéuniversitetet	•				•	
Luleå tekniska universitet	•				•	
Lunds universitet	•				•	
Mittuniversitetet	•				•	
Stockholms universitet	•				•	
Sveriges lantbruksuniversitet	•				•	
Umeå universitet	•				•	
Uppsala universitet	•				•	
Örebro universitet	•				•	
Blekinge tekniska högskola		•			•	
Försvarshögskolan		•			•	
Gymnastik- och idrottshögskolan		•			•	
Högskolan i Borås		•			•	
Högskolan Dalarna		•			•	
Högskolan i Gävle		•			•	
Högskolan i Halmstad		•			•	

	Universitet	Högskola	Konstnärlig högskola	Övrig enskild utbildningsanordnare	Statligt styrt	Privat styrt
Högskolan Kristianstad		•			•	
Högskolan i Skövde		•			•	
Högskolan Väst		•			•	
Jönköping University		•				•
Malmö högskola		•			•	
Mälardalens högskola		•			•	
Södertörns högskola		•			•	
Beckmans designhögskola			•			•
Konstfack			•		•	
Kungl. Konsthögskolan			•		•	
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm			•		•	
Stockholms konstnärliga högskola (här ingår Dans- och cirkushögskolan, Operahögskolan och Stockholms dramatiska högskola)			•		•	
Ericastiftelsen				•		•
Ersta Sköndal högskola				•		•
Högskolan Evidens				•		•
Gammelkroppa skogsskola				•		•
Johannelunds teologiska högskola				•		•
Newmaninstitutet				•		•
Röda korsets högskola				•		•
Sophiahemmet högskola				•		•

	Universitet	Högskola	Konstnärlig högskola	Övrig enskild utbildningsanordnare	Statligt styrt	Privat styrt
Stockholms Musikpedagogiska Institut				•		•
Svenska institutet för kognitiv psykoterapi				•		•
Skandinavien Akademi för Psykoterapiutveckling				•		•
Teologiska Högskolan Stockholm				•		•
Örebro teologiska högskola				•		•

Universitet och högskolor präglas av en vardag där svensk förvaltningstradition möter en internationaliserad utbildnings- och forskningsverksamhet. För att göra medarbetare uppmärksamma på språkens betydelse i verksamheten, men också för att ge fingervisningar om vilka språk som anses gångbara i vilka sammanhang antar många lärosäten en språkpolitik.

Syftet med denna rapport är att ge en överblick över på vilket sätt språkpolitik formaliseras vid svenska lärosäten. Avsikten är att ge en överblick över vilka universitet och högskolor som har antagit en officiell språkpolitik, vilka teman som behandlas i dessa och vilka språk som hör till vilka verksamheter. I rapporten diskuteras också vilka svårigheter som kan uppstå när lagar och förordningar möter lokala regelverk och behov.

Den här rapporten ingår i Språkrådets arbete med att följa språklagens tillämpning och är en uppföljning av tidigare undersökningar som Språkrådet har gjort av språkval i högre utbildning. Den vänder sig särskilt till den som arbetar med internationalisering av den högre utbildningen, men också till den som i sitt arbete kommer i kontakt med språkstrategiska frågor, såväl på strukturell som på individuell nivå, vid svenska universitet och högskolor.

Språkrådet är en del av myndigheten Institutet för språk och folkminnen.

Språkrådet ger ut böcker, forskar om språk och erbjuder kurser och föredrag samt gratis daglig språkrådgivning. Läs mer på www.sprakochfolkminnen.se.